

Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală

Autori:

Vasile – Sorin Curpăn

Vasile Curpăn

Cosmin – Ștefan Burleanu

Emilia Mitrofan

Capitolul I: Noțiune, definiție, caractere juridice

Ca și Dreptul, de altfel, *Statul* a constituit și constituie o preocupare constantă a oamenilor de știință social-umaniști. Filosofi, politologi, sociologi și juriști au încercat să clasifice sensurile acestei noțiuni și să-i determine, în concret, conținutul.

Despre politică și despre Stat se discută în viața curentă în toate mediile sociale.

Statul reprezintă înaintea de toate *o instituție politico-juridică*.

În limbajul tehnic-juridic noțiunea de instituție se utilizează în două accepțiuni:

- pentru a desemna un ansamblu de norme sociale de conduită care presupun un obiect precum și funcții identice.

- pentru a determina o categorie de autoritate publică concretizată într-o organizație (de exemplu: o judecătorie; o curte de apel; guvernul, etc.).

Desigur, statul ca instituție juridică privește această ultimă accepțiune a noțiunii.

Pretutindeni și constant *Statul* ființează cu scopul îndeplinirii unor funcții.

* *Funcția legislativă* – are ca obiect elaborarea de norme juridice, cu aplicarea generală și obligatorie, norme susceptibile de a fi sancționate prin forță coercitivă etatică.

* *Funcția executivă* – se referă la organizarea și desfășurarea serviciilor publice. Această funcție etatică asigură organizarea aplicării legilor adoptate de puterea legislativă.

* *Funcția jurisdicțională* – asigură soluționarea, pe baza procedurilor prestabilite, a litigiilor ivite între subiectele de drept (persoane fizice și persoane juridice) atunci când se pretinde că ordinea de drept a fost încălcată sau că drepturile subiective au fost nerecunoscute.

Încă din antichitate *Statul* a îndeplinit și alte funcții legate de conservarea ființei sale. Astfel: funcția de apărare, funcția de menținere a liniștii și ordinii interne au constituit dintotdeauna apanajul puterii etatice.

Pe măsura dezvoltării social-economice, începând cu epoca modernă, *Statul* și-a asumat și alte funcții de natură a ridica și îmbunătăți starea materială și spirituală a populației. Au apărut funcții noi cum ar fi: funcția de ocrotire a familiei și a sănătății publice; de protejare a persoanelor fizice defavorizate; de asigurare și garantare a dreptului la educație și la cultură; de asigurare a unui mediu sănătos, etc.

Statului i s-au dat multiple definiții fiind considerat „acoperișul juridic al unui fenomen sociologic” ori „societatea politică care acoperă societatea civilă”.

Apreciem că **Statul constituie o instituție care se fundamentează pe o populație, așezată pe un teritoriu delimitat, și care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcțiilor legislative, executive și judecătorească prin intermediul autorităților publice legal investite.**

Noțiunea de **Stat** este utilizată în doctrina juridică constituțională în două accepțiuni:

* În sens larg prin care înțelegem o societate structurată având o conducere proprie;

* În sens restrâns care se manifestă sub forma sistemului de organe care asigură conducerea politică a societății având și monopol asupra creării și aplicării normelor juridice.

Statul își determină propria competență. În doctrină s-a afirmat că determinarea exclusivă și unică a competenței autorităților etatice, fără intervenția unei autorități superioare ori supranaturale, constituie o caracteristică **a suveranității etatice.**

Statul, manifestat și concretizat prin puterile care îl compun, prezintă o serie de caractere juridice (sau trăsături caracteristice) distincte:

* **Puterea publică**, prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului **este o putere politică.**

Aceasta deoarece societatea politică sau mai precis guvernării edictează normele juridice impersonale și general-obligatorii, având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianței politice câștigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc voința politică sunt cetățenii, deci societatea civilă în ansamblul ei.

* **Statul dispune de forță materială de constrângere.**

Autoritățile etatice dispun de forța materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate de teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forța coercitivă Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficiență iar societatea s-ar prăbuși în haos și în anarhie.

Forța coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremația de stat care constituie o componentă a suveranității (este latura internă a suveranității etatice).

Cu toate că atribuțiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă și judecătorească), forța materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt forța de constrângere se impune – ab institutio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului.

* **Forța de constrângere etatică este unică** deși, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorități publice.

Nu se poate concepe existența mai multor forțe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existența unei pluralități de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterea legislativă, executivă și judecătorească, toate având în ansamblu, puterea unică în stat.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimțământul sau acordul statului în cauză, determină știrbirea suveranității urmată fie de concretizarea unei stări de dependență între state, fie de disoluția autorității unui stat ori de dispariția sa din punct de vedere politico-geografic.

* **Puterea de stat este o putere organizată.**

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcțiilor speciale pe care **Statul** le îndeplinește. Puterile legislative, puterile executive și puterile judecătorești le revin funcții și sarcini distincte în raport de competențele atribuite în **Stat.**

Capitolul II: Structura de stat. Formele de guvernământ. Regimurile politice

§ 1. Structura de stat

1. Statul unitar sau simplu – presupune existența unei singure formațiuni statale. Acest tip de stat acționează pe planul relațiilor internaționale ca *subiect unic* de drept internațional public.

Pe întreg teritoriu statului puterea de stat se manifestă printr-un singur rând de organe supreme (parlament, guvern, instanță supremă). Actele normativ-juridice emise de autoritățile publice centrale sunt obligatorii pe întreg teritoriul țării.

Existența unor zone sau provincii puternic descentralizate nu afectează forma unitară a statului.

2. Statul federal – se caracterizează prin aceea că statele membre își transferă „suveranitatea externă” în totalitate și „suveranitatea internă” într-o anumită proporție către organele statului federal.

În acest mod, prin voința statelor federate se creează un *nou stat*, ale cărui organe vor decide exclusiv în relațiile internaționale precum și în alte domenii prevăzute de Constituțiile federale.

Statul federal este situat între statul unitar și confederația de state.

Statele federale¹⁾ păstrează o organizare constituțională completă: au parlament, guvern și instanțe, judecătoria proprii. Cetățenii statului federat beneficiază și de cetățenia statului federal.

Statul federal se întemeiază pe o constituție spre deosebire de confederația de state care se fundamentează pe un tratat internațional.

Federațiile se creează, de regulă, prin unirea unor state, care anterior au fost confederate. De exemplu, constituirea federației S.U.A. în anul 1787; constituirea federației elvețiene în anul 1848, constituirea Republicii Federale Germania, prin unificarea zonelor de ocupație americană, britanică și franceză în anul 1949, etc.

Alte federații iau naștere prin separarea unor state anterior incluse într-un stat unitar. De exemplu, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice constituită pe ruinele fostului Imperiu Țarist.

În general, statele federale au o ierarhie bazată pe două categorii de puteri etatice: puterea statelor federate iar deasupra acestora puterea statului federal.

În fosta U.R.S.S. nu a fost respectat acest principiu. Acest stat federal a cunoscut o stratificare mai accentuată în sensul că unele republici unionale, aveau în componență republici autonome.

Astfel, *republica autonomă* era parte integrantă din *republica unională* și, prin intermediul acesteia din urmă, era parte componentă din U.R.S.S. (*statul unional-federal*).

Ierarhizarea aceasta manifestată în trei trepte – republică autohtonă, republică unională și stat federal – nu a fost cu caracter general, multe republici unionale fiind ierarhizate doar pe două trepte, întrucât nu aveau în componență republici autohtone.

În Statele Unite ale Americii statele federate au propria constituție, parlament, guvern și organe judecătorești proprii și distincte de cele ale statului federal.

Competența generală este conferită de Constituția S.U.A. statelor membre ale federației iar competența derogatorie, de excepție, este acordată autorităților statului federal.

¹⁾ Statele federate sunt statele componente ale statului federal.

În S.U.A. atribuțiile statelor federate sunt complet determinate în raport cu competențele statului federal. Practic, fiecare categorie de stat (federal respectiv federat) își execută propria legislație, fără nici o imixtiune.

3. Asociațiile de state – cuprind confederațiile de state, uniunea reală și uniunea personală.

A. Confederațiile de state

Sunt asociații de state care își păstrează intactă deplina suveranitate (supremația și independența). Statele constituie un organism sau mai multe organisme comune, formate din delegațiile tuturor statelor participante, în scopul protejării intereselor comune de ordin economic, politic sau militar.

Organismul comun denumit: congres, consiliu, dietă etc. nu reprezintă o autoritate legislativă. El este alcătuit din diplomați mandatați de către statele participante.

La temelia unei confederații se află **un tratat internațional**. Asocierea statelor nu dă naștere unui nou stat.

În istoria politică confederațiile s-au transformat în state federale.

Au fost confederații: Confederația germană (1815-1866); Confederația cantoanelor elvețiene din perioada 1291-1848; Confederația Statelor Unite ale Americii de Nord în perioada 1787-1878; Confederația statelor sudiste din S.U.A. (1861-1865).

Statele componente ale fostei U.R.S.S., în marea lor majoritate au format **Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.)**, în anul 1991. Ulterior, Federația Rusă, Republica Belarus, Kurdistan și Kaghestan au creat **o uniune**, în care statele și-au păstrat independența.

B. Uniunea reală

În cadrul **uniunii reale** statele componente se asociază sub sceptrul unei dinastii unice. Succesiunea la tron este reglementată identic în toate statele asociate. De asemenea, uniunea reală se caracterizează și prin aceea că statele asociate dispun de unul sau mai multe organe comune.

De obicei, uniunile reale beneficiază de un minister al afacerilor externe comun, care are drept consecință faptul că statele componente sunt considerate **un subiect unic** pe scena relațiilor internaționale.

Exemple de uniuni reale: Austria și Ungaria (Austro-Ungaria) între 1867-1918; Danemarca și Islanda între 1918-1944; Norvegia și Suedia între 1815-1905; Principatele Unite Române între 24.01.1859-24.01.1862.

C. Uniunea personală

Reprezintă o formă a asociațiilor de state care au un **suveran comun**.

Statele asociate își păstrează neștirbite supremația și independența, neavând vreun alt organ comun, cu excepția șefului de stat.

Puterea etatică este organizată distinct iar fiecare stat beneficiază de o constituție proprie.

Exemple de Uniuni personale: Regatul Marii Britanii și Regatul Hanovrei între 1714-1837; Țările de Jos și Marele Ducat de Luxemburg între 1815-1890; Regatul Belgiei și Congo între 1885-1908.

§ 2. Formele de guvernământ

Forma de guvernământ răspunde la următoarea chestiune: Cine exercită puterea suverană în stat? Puterea poate fi exercitată de o singură persoană, de un grup restrâns de persoane sau de către popor.

În consecință sub aspectul formei de guvernământ statele se clasifică în: **monocrații**, **oligarhii** și respectiv **democrații**.

* **Monocrațiile** – reprezintă o formă de guvernământ în care puterea de stat se exercită de către o unică persoană fizică.

Această persoană, de regulă, poartă titulatura de: împărat (imperator), rege, principe, prinț, președinte.

Forma de guvernământ a monocrației a fost des întâlnită în epoca antică și în perioada medievală, când au existat monarhiile absolute.

În perioada contemporană au existat monocrații în: Germania, Italia, Spania și fosta U.R.S.S. în timpul conducătorilor: Hitler, Mussolini, generalul Franco și I.V. Stalin.

* **Oligarhiile** – constituie o formă de guvernământ în care puterea de state este deținută de o minoritate.

Minoritatea conducătoare este desemnată pe baza unor criterii prestabilite, cum ar fi: vârsta, averea sau nașterea.

Această formă de guvernământ a dispărut în epoca contemporană.

* **Democrațiile** – reprezintă o formă de guvernământ în care rolul predominant îl are voința poporului.

Democrațiile antice grecești nu erau veritabile deoarece la conducerea treburilor statului participau doar cetățenii, cu excluderea săracilor din cetăți și a sclavilor care reprezentau majoritatea populației.

Pentru a exista un regim democratic – în epoca contemporană – este imperios necesară o implicare în viața publică a tuturor cetățenilor capabili, fără deosebire de naționalitate, avere, religie, origine socială, sex sau apartenența politică.

* **Monarhia și republica.**

Această distincție privește modul de desemnare a organului care îndeplinește atribuțiile șefului de stat.

Monarhia – este o formă de guvernământ în care șeful de stat este investit în mod ereditar sau pe timpul vieții, în timp ce **republica** – este acea formă de guvernământ în care șeful de stat (fie organ unipersonal, fie organ colegial) este ales pe un termen limitat și prestabilit de popor sau de parlament.

Faptul că un stat are o formă republicană de guvernământ nu înseamnă că în acea țară există un regim democratic.

Pe de altă parte, în epoca contemporană forma de guvernământ monarhică nu presupune existența monocrației, adică a monarhiei absolute. Dimpotrivă, există o multitudine de state care, deși au o formă de guvernământ monarhică, manifestă o viață politică cu caracter democratic. Practic, este vorba de așa numitele monarhii constituționale sau limitate, consacrate astăzi și în unele state europene occidentale (Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord; Regatul Olandei; Regatul Belgiei; Regatul Spaniol; Regatul Suediei, ș.a.

§ 3. Regimurile politice

Regimurile politice sau constituționale reprezintă modalitățile și tehnicile prin intermediul cărora clasa politică dintr-un stat guvernează.

În doctrina Dreptului Constituțional autori celebri au identificat corelația dintre principiul juridic – constituțional al separației puterilor în stat, pe de o parte și regimul politic sau constituțional concret adoptat, la un moment dat, într-un stat, pe de altă parte.

Parafrazând un celebru doctrinar de Drept Constituțional și Instituții Politice „problema modurilor de exercitare a puterii de stat în funcție de repartizarea atribuțiilor între diverse categorii de organe și de raporturile dintre ele devine problemă fundamentală a statului și deci a dreptului constituțional”²⁾.

La analiza fiecărui tip de regim politic se vor avea în vedere, cu prioritate, raporturile dintre puterea legislativă și puterea executivă. Nu intenționăm să ignorăm cea de a treia putere constituită în stat, respectiv puterea judecătorească, ci doar să subliniem faptul că legătura fundamentală este între legislativ și executiv.

Aceasta cu atât mai mult cu cât Montesquieu, autorul teoriei separației puterilor în stat, preciza: „din cele trei puteri de care am vorbit cea de a judeca este într-un anume fel nulă. Nu mai rămân decât două”³⁾.

A). Regimul confuziunii puterilor etatice.

Regimul politic al confuziunii puterilor statului este denumit în doctrină și **regimul politic „de adunare”** și constă în exercitarea de același organ al statului a puterii legislative și a puterii executive. Practic acest guvernământ se realizează prin concentrarea întregii puteri la nivelul puterii legislative (parlamentului) care își subordonează autoritatea executivă.

Acest regim constituțional prezintă anumite inconveniente. Astfel, în ipoteza în care organul legiuitor este dominat de o condiție de partide sau de un partid politic, jocul politico-etatic se transferă, practic, de la instituțiile etatice către partidele politice.

Statele socialiste au practicat un regim politic al confuziunii puterilor. În România socialistă, Marea Adunare Națională constituia organul suprem al puterii de stat. În raport cu M.A.N. se subordonau toate categoriile de organe ale statului.

De principiu, confuziunea puterilor este de natură a determina hegemonia unei autorități în raport cu celelalte autorități constituite în stat, ceea ce poate determina instaurarea unui regim autoritar.

B). Regimul confuziunii al separației rigide a puterilor etatice.

Acest regim politic mai este denumit în doctrină **regimul politic prezidențial**. Este aplicat în Statele Unite ale Americii, în unele state din America de Sud și din Africa precum și în Republica Federativă Rusă.

Președintele statului deține puterea executivă, în baza Constituției. El este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat determinat în timp.

²⁾ Prof. Dr. Genoveva Vrabie, Drept Constituțional și Instituții Politice Contemporane, Editura Fundației „Chemarea” Iași, 1992, pag. 109.

³⁾ Idem, Op. citate, pag. 118.

Fiind ales de popor, președintele prezintă aceeași legitimitate ca și Parlamentul. El nu poate dizolva Parlamentul și nu poate fi demis din funcție de către autoritatea legiuitoare. Miniștrii răspund, din punct de vedere politic, exclusiv în fața președintelui.

C). Regimul politic al separației simple sau al colaborării puterilor publice.

Este cunoscut în doctrină sub denumirea de *regim politic parlamentar*.

Se caracterizează prin realizarea echilibrului între puterea legislativă și puterea executivă.

Președintele Republicii este ales de către autoritatea legislativă.

Membrii guvernului răspund, din punct de vedere politic, atât individual cât și solidar în fața parlamentului.

De regulă, șeful de stat (președinte sau monarh) are atribuții foarte restrânse în privința conducerii treburilor publice.

Șeful puterii executive poate, în anumite condiții, să dizolve Parlamentul.

Din punct de vedere istoric rădăcinile regimului politic parlamentar se regăsesc în Marea Britanie.

D). Regimul semiprezidențial.

Este denumit și *regim politic semiparlamentar*. Acest regim întrunește trăsături ale regimului prezidențial cu trăsături ale regimului parlamentar.

Președintele poate dispune de largi prerogative având legitimitate ca urmare a alegerii prin scrutin național. Acesta poate dizolva parlamentul.

Președintele este șeful armatei și poate participa la ședințele Guvernului situație în care le prezidează. El dispune de prerogative însemnate și pe planul realizării externe a statului.

Acest regim politic este denumit *semiprezidențial* deoarece la congruența elementelor specifice regimului parlamentar cu elemente specifice regimului prezidențial, cele din urmă sunt precumpănitoare.

Capitolul III: Elemente constitutive ale statului

Statul cuprinde două elemente de fapt – populația și teritoriul – și un element cu caracter politico-juridic – autoritatea sau puterea de stat (denumită și suveranitate).

§1. Populația

Fundamentul statului îl constituie națiunea.

Națiunea – reprezintă o formă de comunitate umană, istoricește determinată, caracterizată prin faptul că între membrii săi există legături durabile și identificabile, fundamentate pe comunitatea de interese social-economice, pe religie și pe factura psihologică.

De principiu populația unui stat cuprinde o singură națiune. Este posibil ca un stat să includă națiuni și naționalități multiple. State multinaționale au fost: U.R.S.S., Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Britanic ș.a.

În realitatea social-politică există situații în care o națiune este inclusă în mai multe state. Ex: națiunea germană cuprinsă în R.F.G., în fosta R.D.G și în Austria; națiunea arabă inclusă în

statele arabe din Asia și din nordul Africii; națiunea română cuprinsă majoritar în Statul Român și în Republica Moldova precum și în Bulgaria, Serbia, Ucraina și Ungaria.

Națiunea fiind un concept istoric, social și politic comportă un număr de factori materiali: de origine, de rasă, de tradiții, de unitate geografică și mai ales geopolitică. Dar acest concept deține și o serie de factori subiectivi concretizați în elementele spiritual-morale ale comunității, elemente care determină, în ultimă instanță, factura psihologică a națiunii.

Afirmarea *statului național* s-a realizat ca urmare a concretizării și reliefării – mai ales în Europa – a *principiului naționalităților*.

Principiul naționalităților corelat cu principiul autodeterminării popoarelor subjugate a determinat hotărâtor înfăptuirea *Unirii* principatelor Moldova și Valahia⁴⁾ precum și realizarea unității național-statale a Germaniei și a Italiei. Același principiu, puternic afirmat în timpul și după Primul Război Mondial a produs consecința realizării depline a unității națiunii române, materializată prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul României.

Pe bună dreptate se poate afirma că principiul naționalităților a triumfat în privința românilor după Marea Unire din anul 1918 și respectiv după recunoașterea internațională a voinței tuturor românilor de a trăi, într-un singur stat: un stat național românesc.

Datorită evenimentelor din vara anului 1940, care nu au fost în mod integral reparate, o parte însemnată a națiunii române trăiește în afara hotarelor României. Clasa noastră politică discută asupra oportunității alipirii Basarabiei aducând argumente – mai mult contra decât pentru – de ordin economic. Mai direct spus întrebarea centrală este: Cât ar costa reunirea Basarabiei ?! Poate Statul Român să suporte o astfel de notă de plată ?!

Din punct de vedere a Dreptului Internațional Public, unde preponderent subiecte sunt statele însăși, s-a dat o puternică garanție drepturilor minorităților naționale.

Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948, Pactul internațional relativ la drepturile economice sociale și culturale, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la data de 19.12.1966. Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1966; Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, încheiat la Helsinki în anul 1975; documentele internaționale adoptate la Viena (1988 – 1989) și la Paris (1990).

Constituția României prevede că statul român recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

§2. Teritoriul

În mod firesc, statul nu poate fi conceput fără un *teritoriu* determinat.

Teritoriul unui stat – reprezintă partea din globul pământesc care cuprinde solul, subsolul, apele și coloana aeriană de deasupra solului și apelor, asupra căreia statul își exercită suveranitatea.

Marea teritorială cuprinde fâșia maritimă de o lățime determinată care este supusă suveranității statului riveran. Întinderea mării teritoriale a României este de 12 mii de marine.

O importanță deosebită, mai ales din punct de vedere practic, este acordată, în Dreptul Internațional Public, apelor curgătoare de frontieră. De principiu, delimitarea frontierei se face având în vedere *linia mediană*, care este stabilită la mijlocul distanței dintre maluri. O altă

⁴⁾ A se vedea hotărârile Congresului de Pace de la Paris din anul 1856.

Doctrina teritoriului – subiect bazată pe aptitudinea de a comanda (imperium), nu face distincție după cum puterea etatică este exercitată de popor, de o clasă politică minoritară și privilegiată ori de o singură persoană.

Doctrina teritoriului – limită elimină suveranitatea națională asupra teritoriului pe care o înlocuiește cu sintagma de „**competență**”.

În această teză ordinea juridică internațională reprezintă factorul hotărâtor în delimitarea competenței statului, fără consultarea poporului.

După modesta noastră opinie statul reprezentat prin puterea publică privită în **unicitatea ei**, dispune de **suveranitate** (supremație și independență) în timp ce puterile constituite în stat (legislativă, executivă și judecătorească) au **competențe**.

Așa fiind, trecerea dintr-un domeniu care aparține unei puteri constituite în stat în alt domeniu care aparține altei puteri constituite în stat înseamnă încălcarea **COMPETENȚEI** respectivei puteri.

La fel, în cadrul unei puteri constituite în stat (ex.: puterea judecătorească) fiecare organ/ansamblu de organe dispune de propria sa competență. În temeiul principiului ierarhiei normelor juridice și respectiv a organelor publice aparținând unei puteri constituite în stat un organ ierarhic superior, de regulă nu poate încălca competența organului ierarhic inferior. Mai mult, întotdeauna un organ ierarhic inferior nu poate prelua competența acordată unui organ ierarhic superior.

Deci potrivit dreptului pozitiv român **noțiunea de competență** are o accepție tehnico-juridică clar determinată. Această noțiune se referă la autoritățile statului și nu la puterea etatică în ansamblul ei.

Teritoriul de stat are un caracter inalienabil și indivizibil

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecință (un efect) al suveranității statului.

Teritoriul unui stat este inalienabil în sensul că există obligația negativă, generală și universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internațional Public) de a se abține de la faptul material al încălcării teritoriului și de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Particularizând, merită să precizăm că în legislația României de la unirea Principatelor extracarpatice și până la Constituția din anul 1991, modificată în anul 2003, a fost consacrată inalienabilitatea și indivizibilitatea teritoriului. În consecință, teritoriul Statului Român nu poate suferi modificări decât dacă se aduce atingere voinței națiunii române de a trăi într-un stat liber și independent.

Frontierele țării noastre sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise ale dreptului internațional.

Cedările teritoriale efectuate sub amenințarea cu forța în vara anului 1940 au încălcat flagrant principiul juridic constituțional al inalienabilității teritoriului Statului Român.

Din punct de vedere juridic, aceste transferuri forțate de teritorii sunt lovite de nulitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât potrivit convențiilor și cutumelor din Dreptul Internațional Public, ocuparea, anexarea sau încorporarea teritoriului sau a unei porțiuni din teritoriul unui stat de către un alt stat constituie o gravă încălcare a relațiilor internaționale.

Indivizibilitatea teritoriului constă în incapacitatea statului – ca subiect de drept internațional și de drept intern – de a renunța la o parte din teritoriul statului în favoarea unei terțe puteri.

Acest principiu a fost consacrat în Constituțiile noastre din anii: 1866, 1923 și 1938. În consecință acceptarea arbitrajului germano-italian pentru rezolvarea diferendului teritorial româno-ungar și cedarea Transilvaniei de Nord, a Crișanei și a Maramureșului apare ca fiind neconstituțională. În mod identic acceptarea notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940, urmată de cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța către U.R.S.S. a fost neconstituțională.

Tratatele româno-bulgare desfășurate la Craiova și finalizate prin cedarea Cadrilaterului (județele Durostor și Caliacra) aruncă o „lumină” și mai nefavorabilă asupra modului în care autoritățile noastre au respectat principiul indivizibilității teritoriului național. Aceasta deoarece înainte de începerea tratatelor – e drept sub influența Germaniei – România a acceptat retrocedarea către Bulgaria a sudului Dobrogei.

Era posibil acest fapt potrivit Constituției din anul 1938?!

Remarcăm și următorul aspect: deși au existat sugestii și presiuni directe din partea lui A. Hitler, cancelarul Germaniei, totuși Bulgaria nu a solicitat un arbitraj al marilor puteri și nu a adresat note ultimative guvernului regal al României. În aceste condiții greu se pot invoca necesități politice de stat pentru a se „acoperi” acceptarea de către România a cedării Cadrilaterului, cedare pentru care țara noastră a fost despăgubită de către partea contractantă (în speță de Bulgaria) cu o sumă de bani.

§3. Autoritățile statului. Suveranitatea etatică

Elementul politico-juridic al statului îl constituie *puterea de stat*.

În mod firesc, puterea de stat se exercită prin intermediul autorităților constituite în stat.

Pentru a nu teoretiza excesiv vom concludiona că aceste autorități publice se manifestă prin intermediul agenților statului (persoane fizice care sunt investite cu funcții publice de autoritate) și că ele sunt purtătoarele suveranității etatice.

Fiecărei categorii de autorități de stat îi corespunde o funcție statală distinctă. Astfel: Parlamentului ca organ legislativ îi corespunde funcția legislativă; Guvernului ca autoritate executiv-administrativă îi corespunde funcția executivă și Instanțelor judecătorești le corespunde funcția jurisdicțională.

Despre atribuțiile acestor categorii de organe și despre rolul celor trei funcții etatice am făcut precizări sintetice în cap. I al lucrării.

Este necesar să facem mai multe precizări.

Deși autoritățile etatice „se clasifică” în raport de cele trei funcții principale ele trebuie privite ca subsambluri ale unui întreg.

Nu este de conceput o separație radicală, absolută a celor trei puteri în stat. Fragmentarea efectivă a puterii de stat ar duce la disoluția autorității și implicit la disoluția statului.

Distincte în privința funcțiilor exercitate, cele trei categorii de organe specializate ale statului – impropriu denumite „*puteri*” – constituie în unitatea lor indestructibilă „*puterea de stat*” **unică și indivizibilă**.

Această **unică** putere etatică este purtătoare, titulară a suveranității de stat.

Desigur, se mai impun unele explicații.

Suveranitatea națională aparține poporului român care o exercită **prin organele sale reprezentative și prin referendum**.

Prin organele reprezentative poporul exercită suveranitatea în mod mediat, indirect iar prin referendum națiunea exercită în mod direct și nemijlocit suveranitatea.

Așa fiind deși națiunea rămâne titulara suveranității; purtătoarele acesteia sunt organele de stat; **Parlament, Guvern și Instanțele judecătorești**.

Nu achiesăm la opinia potrivit căreia doar unele puteri constituite în stat – puterea legiuitoare – în speță, fiind organul reprezentativ suprem al poporului român – sunt purtătoare ale suveranității de stat.

Fiecare categorie de autorități exercită atribute ale supremației (suveranitatea internă). Este adevărat faptul că unele autorități (ex.: instanțele judecătorești) nu au atribuții în privința exercitării independenței de stat (suveranitatea externă); în **mod direct și nemijlocit** aceste atribuții sunt conferite puterii executive (Președintele – ca mediator între puterile statului; Guvernul, Ministerul Afacerilor Externe) și se află sub controlul puterii legiuitoare (prin procedura ratificării tratatelor/convențiilor internaționale).

Nici o autoritate nu poate exercita suveranitatea în nume propriu. Acest deziderat, devenit o axiomă în Statul de Drept, se realizează prin aplicarea principiului separației puterilor în stat. Puterea de stat, unică, se specializează pe cele trei domenii (legislativ, executiv și judiciar) tocmai în scopul de a menține echilibrul între autoritățile statului.

Fiind separate în raport de funcțiile pe care le exercită autoritățile publice manifestă atributele suveranității, în mod plinar, doar atunci când puterea de stat se realizează ca un tot unitar.

Noul proiect de Constituție a Uniunii Europene menționează clar intenția de a realiza o asociație de state suverane în scopul prosperității popoarelor. Deși se delegă o serie de atribute din partea statului membru către Uniune se recunoaște, pe mai departe, existența inalienabilă a suveranității statelor membre.

Altfel, cum s-ar explica posibilitatea prevăzută de documentul menționat ca un stat membru al Uniunii să-și manifeste intenția de a părăsi Uniunea Europeană. Desigur, acest act juridic complex – **ca ipoteză** – nu se poate realiza decât în contextul recunoașterii și prezervării suveranității tuturor statelor membre.

În legătură cu documentul ce urmează a fi adoptat și așezat la temelia Uniunii Europene se observă că acesta poartă titulatura de „**Constituție**”.

Am precizat în cap. II al prezentei lucrări că la baza unui **stat federal este o constituție** în timp ce la temelia **unei confederații de state**, deci a unei asociații de state, deci a unei asociații de state, se află un **tratat internațional**.

Deși Uniunea Europeană constituie în mod indubitabil, la momentul de față, o asociație de state suverane proiectul ce urmează a fi adoptat nu este un tratat încheiat între state ci un document intitulat **constituție**.

Fără îndoială, potențiala adoptare a Constituției, în una dintre variantele sale, nu transformă de jure Uniunea Europeană într-un stat federal. Această structură organizațională va continua să rămână o „confederație” pentru multă vreme. Credem că alegerea denumirii de **Constituție** are darul de a indica voința statelor membre de a se integra tot mai mult în așa fel încât după o perioadă Confederația să capete caracteristicile statului federal.

Altfel nu vedem raționamentul adoptării unei „**constituții**” și este totodată de neînchipuit ca această noțiune să fie utilizată – la un asemenea nivel – fără a se lua în calcul semnificația sa juridică pe planul Dreptului Constituțional.

Capitolul IV: Geopolitica și geostrategia – elemente structurale ale politicii elaborate de statele contemporane

Din punct de vedere al *relațiilor internaționale* conceptul de „*putere*” s-ar putea defini ca fiind influența unui subiect (X) asupra altui subiect (Y) sau mai sintetic reprezintă controlul exercitat într-un sistem de către un factor asupra altui factor.

Sub aspect *politic, guvernarea* reprezintă un grup de bază teritorială, în care anumite organizații, instituții sau organe asigură managementul puterii în ansamblu și organizează relațiile de putere între subgrupuri.

În relațiile internaționale și în politologie (știința politică) *suveranitatea* reprezintă calitatea majoră a centrelor de putere care se manifestă pe scena globală.

Demersul nostru în analiza *Statului* are ca fundament doctrina juridică din două ramuri fundamentale: Drept Constituțional și Instituții Politice și Drept Internațional Public.

Totuși pentru a analiza măcar succint această fundamentală instituție care este *Statul* este imperios necesar să apelăm la concepte proprii științelor politice și relațiilor internaționale.

De altfel, doctrina politică are o ramură intitulată Teoria generală a statului. Evident, multe chestiuni privitoare la stat, la mecanismele etatice, sunt studiate de ramura susmenționată a științelor politice precum și de alte ramuri ale politologiei: filosofia politică, sociologia politică, istoria ideilor politice ș.a.

La frontiera dintre politică și drept s-a conturat în ultimii ani și doctrina așa-numitelor relații internaționale.

Noi vom încerca deci să analizăm *doi factori politici* de o importanță excepțională în organizarea și mai ales în funcționarea puterii etatice.

Politic vorbind, statul constituie cea mai angajantă formă a asocierii politice (J.J. Rousseau).

Politologii afirmă deseori că în organizarea etatică un loc central îl ocupă *personalitatea geografică a statului*.

Utilizând o definiție larg acceptată, *personalitatea geografică a unui stat*, este determinată, în mod nemijlocit, de poziția sa pe globul terestru, pe continent, în cadrul unei zone geografice sau a unei zone climatice.

În geopolitică noțiunile de *stat* respectiv de *națiune* pot avea conotații multiple.

Astfel, prin *stat* se poate înțelege, fie o unitate politică suverană având un teritoriu cert determinat, fie, o unitate politică aflate sub conducerea unui guvern supraetatic (cazul statelor federate componente ale unei federații).

Națiunea poate desemna pe un membru al O.N.U. sau al unei alte organizații internaționale, care dispune de suveranitate în relațiile internaționale sau, după caz, poate reprezenta o comunitate umană având o descendență, cultură și un teritoriu comune.

Statul reprezintă, sub acest aspect, emanația politică a unei națiuni, deși în politică și în istorie sunt cunoscute situații în care au fost create state în absența națiunii.

*

*

*

Condițiile fizico-geografice ale teritoriului au jucat un rol important în apariția statelor. În epoca antică, statele s-au format în regiunile de șes sau pe marile văi (India - Valea Indusului; Egipt, valea Nilului, Mesopotamia pe văile Tigrului și Eufratului, etc.).

Dobândirea de teritorii s-a realizat prin **anexare** (anexarea Austriei de Germania în 1938, a Țărilor Baltice de U.R.S.S., ș.a.), **ocupare** (înființarea de colonii dependente de metropole), prin **transfer de suveranitate** (cumpărarea de către S.U.A. a Alaskăi de la Rusia, în anul 1867, a Floridei de la spanioli, în anul 1819, a Louisianei de la francezi, în anul 1803 etc.), **prin aservire a unor porțiuni din teritoriul unor state**.

În geopolitică o importanță capitală o are mărimea teritoriului unui stat.

În contemporaneitate există: state – continent (Australia), state – subcontinent (China, India, Canada), state – arhipelag (Impariul Nipon, Indonezia), state – alpine (Confederația elvețiană) etc.

În literatura de specialitate au fost stabilite mai multe categorii de state:

- A). *. Macrostate – cu peste 6.000.000 km²;
- B). *. State imense – între 2.500.000 - 6.000.000 km²;
- C). *. State foarte mari – între 1.250.000 - 2.500.000 km²;
- D). *. State mari – între 650.000 - 1.250.000 km²;
- E). *. State mijlocii – între 250.000 - 650.000 km²;
- F). *. State mici – între 100.000 - 250.000 km²;
- G). *. State foarte mici – între 25.000 - 100.000 km²;
- H). *. Ministate – 5.000 - 25.000 km²;
- I). *. Microstate – sub 5.000 km²;

Între **cele mai mari state** de pe glob amintim: Republica Federativă Rusă – 17,1 milioane km²; Canada – 9,90 milioane km²; China – 9,5 milioane km²; S.U.A. – 9,3 milioane km² și Brazilia cu 8,50 milioane km².

Pe plan mondial **cele mai mici state** sub aspect teritorial sunt: San Marino cu 61,0 km²; Tuvalu cu 30,0 km²; Nauru cu 21,0 km²; Monaco cu 1,60 km² și statul Vatican cu 0,44 km².

Geopolitica și mai ales geostrategia studiază – **forma statelor** – care este dată, în mod firesc, de conturul spațial. Forma statelor reprezintă rezultatul afirmării politice a statului de-a lungul istoriei.

Sub acest aspect se pot identifica mai multe tipuri de state.

*. **State compacte** – care dispun de granițe cu o lungime mică. Reprezintă forma geografică ideală a statului mai ales dacă capitala și principalele centre industriale sunt localizate în zona centrală a teritoriului statului;

*. **State cu teritoriul alungit** – fie de la N la S, fie de la E la V. Practic aceste state dispun de o varietate climatică. Din punct de vedere politic ele se confruntă cu tendințe de secesiune și cu o oarecare dificultate în exercitarea controlului de la nivel central: Italia, Chile, Norvegia sunt astfel de state.

*. **State cu teritoriul fragmentat** – sunt fie state cu multe insule (Grecia), fie state – arhipelag (Imperiul Nipon, Filipine sau Indonezia). Din punct de vedere geostrategic acest tip de state prezintă serioase dificultăți în privința apărării și a administrației.

*. **State cu teritoriul perforat** – sunt acelea în interiorul cărora se localizează unul sau mai multe state mici (Italia, Republica Africa de Sud ș.a.).

*. **State cu teritoriul apendicular** – (Afganistan – culoar Pandj – Wakkan, Pandj – Wakkan, Austria – cu punga Tyrol – Voralberg, Congo – cu coridorul Matadi).

*. **State cu teritoriul strangulat** – Zambia, Mali.

*. **State cu teritoriul încorsetat** – Monaco, Brunei, ș.a.

Forma geografică a statului alături de alți factori (raporturile economice, militare, politice cu țările vecine; potențialul material, natural și uman etc.), determină poziția geopolitică a unui stat individualizat. Poziția geopolitică diferențiată de la un stat la altul determină chestiuni de ordin geostrategic și de securitate.

Desigur, poziția geopolitică a unui stat este relativ stabilă; ea se poate modifica de-a lungul perioadelor istorice.

Spre exemplu: Rusia, S.U.A. și Germania s-au consacrat atât ca puteri continentale cât și ca puteri maritime. Imperiul Habsburgic, devenit ulterior Austro-Ungar (iunie 1867) s-a manifestat preponderent ca o putere continentală în timp ce Marea Britanie, Spania sau Imperiul Nipon au evoluat ca puteri maritime.

Din punct de vedere geostrategic sunt analizate în doctrina de specialitate probleme legate de frontierele dintre state.

Frontiera reprezintă spațiu de separare sau linia de demarcație între două state.

Din punct de vedere politic **frontierele** sunt rezultatul luptei pentru afirmarea identității naționale. Ele constituie expresia unui raport de forță militară ori sunt supuse unor dictate (precum Dictatul de la Viena sau Pactul Ribbentrop – Molotov).

Frontiera reprezintă limita exterioară a unui stat; ea constituie o „**izobară politică**”, contribuind la formularea „**discontinuităților geopolitice**”.

Frontierele nu separă întotdeauna noțiunile, unele de altele. În statele foste colonii multe frontiere au fost trasate aleatoriu constituind o sursă permanentă de conflict interstatal.

Uneori statele avansate din punct de vedere economic, militar și politic, denumite generic și convențional „**marile puteri**” au constituit între teritoriile lor sau între teritoriile controlate de ele, **state – tampon**.

Astfel în vederea separării Braziliei, a Republicii Chile și a Argentinei au fost create statele Paraguay și Bolivia; Afganistanul a reprezentat un stat – tampon între Imperiul Țarist/U.R.S.S. și Imperiul Britanic; Laos și Thailanda separau domeniile coloniale britanice de cele franceze în Indonezia; Nepal și Bhutan sunt state – tampon între R.P. Chineză și India.

În doctrina geopolitică o importanță aparte revine instituției „**discontinuităților teritoriale**”.

Discontinuitatea teritorială reflectă ruptura în desfășurarea spațial – teritorială a unor procese și fenomene cu caracter specific. Doctrina relațiilor internaționale recunoaște trei forme – toate cu rol geopolitic – de discontinuitate teritorială, respectiv: **enclava, exclava și priclava**.

Vom expune câteva idei în legătură cu fiecare formă de discontinuitate teritorială.

*. **Enclava** – reprezintă o unitate teritorială, de mici dimensiuni, ce aparține unui stat și care este localizată, fie în întregime, fie parțial, pe teritoriul altui stat.

Când enclavele sunt înconjurate complet de teritoriul altor state sunt denumite **enclave autentice**. Când reprezintă doar protuberanțe ale unui stat poartă titulatura de **pene-enclave**. Există și **quasi-enclave** care funcționează ca enclave autentice.

*. **Exclava** – este partea unui stat care este separată de teritoriul de bază fiind înconjurată de teritoriul aparținând statelor vecine.

*. **Periclava** – constituie o parte din teritoriul național nedesprinsă de întreg, însă la care nu se poate ajunge fără a se străbate teritoriul altui stat. Ex.: Statul federat Maine din S.U.A. este inaccesibil prin sud, accesul fiind posibil doar prin provincia canadiană Quebec.

Geopolitica distinge între conceptul de **frontieră** și cel de **graniță**.

Granița – reprezintă linia care stabilește limita suveranității și a jurisdicției unui stat. Această linie identifică forma spațială a statului. Granițele sunt „organul” periferic al unui stat.

Spre deosebire de granițe, **frontierele** – indică sensul de orientare către exterior.

Sunt reținute mai multe tipuri de **granițe**: antecedente, supraimpuse, subsecvente, consecvente, relict, naturale, etnice, istorice și geometrice.

Granițele antecedente – există atunci când trasarea lor s-a realizat înainte de popularea teritoriului respectiv.

Granițele supraimpuse – apar în urma conflictelor armate; ele sunt discordante în peisaj cultural, etnic sau lingvistic.

Granițe subsecvente – sunt trasate după apariția populației și a așezărilor, ele delimitează spații culturale distincte.

Granițe relict – există în ipoteza în care o graniță deși nefuncțională, a lăsat în peisaj diferențieri antropice (vechea graniță polono-germană).

Granițele naturale – sunt cele care urmăresc elemente geografice (munți, fluvii, râuri, etc.).

Granițele istorice – urmăresc activ vechile linii de separare politică (granița României pe Nistru).

Granițele geometrice – sunt reprezentate de linii care urmăresc un meridian sau o paralelă (un coordonat geografic) – Ex.; granița canadiano-americană.

Granițele consecvente – sunt acelea care despart două grupuri și care coincid cu limitele culturale și economice.

Geopolitica studiază „**cazuri de speță**” având ca obiect dispute asupra granițelor.

Guatemala dorește încorporarea statului Belize; Venezuela revendică 2/3 din teritoriul Guyanei, Ecuadorul pretinde teritoriul amazonian al statului Peru, Republica Argentina revendică Insulele Malvine (britanice), Congo și Zambia doresc încorporarea podișului Shaba. Chile și Argentina își dispută teritoriul din partea sudică a graniței comune; conflictul iranian-irakian datorat mutării graniței irakiene pe malul stâng al fluviului Shatt-al-Arab, ceea ce determina blocarea aprovizionării cu apă a obiectivelor iraniene strategice (1980-1991); conflictul mocnit sovieto-chinez generat de mutarea graniței pe malul drept al Amerului și pe cel stâng al afluentului acestuia, Ussuri.

Fosta U.R.S.S. a trasat granița dintre fosta R.S.S. a Ucrainei și România pe un afluent al brațului Chilia – Musura – și nu pe brațul principal. Evident, mai există și alte granițe disputate (peste 100) între care ar trebui să existe și granița instituită – prin amenințarea cu forța – între fosta U.R.S.S. și Regatul României, la 28 Iunie 1940, precum și diferendul teritorial creat între U.R.S.S. și R.P. Română, în anul 1948, prin cedarea, **de facto**, de către România în favoarea U.R.S.S., a insulei Șerpilor din Marea Neagră.

Nu putem finaliza acest capitol fără a expune câteva considerații referitoare la cele două elemente structurale ale politicii statelor contemporane: **geopolitica** și **geostrategia**.

Geopolitica – are în vedere necesitățile de ordin spațial ale statului. Ea are o strânsă legătură cu **geografia politică** – care, la rândul ei, reprezintă știința care examinează condițiile de existență spațială a statului.

Din știința geopoliticii a fost delimitată **geostrategia** care reprezintă un concept geopolitic militar privitor la planificarea spațială a unor acțiuni care au rolul de asigurare a apărării și a suveranității unui stat determinat.

Geostrategia determină modalitățile de rezolvare a conflictelor în raport de un număr de factori fundamentali, respectiv: jocurile de disimulare/surpriză permise de distanță și de teritoriu;

mobilizarea din teritoriu și localizarea tuturor resurselor umane, material – tehnice și naturale aflate la dispoziția părților implicate.

Geopolitica, la rândul ei, construiește relaționările dintre forțele prezente pe scena internațională; reperează țintele părților adversare sau ale marilor puteri și indică modul în care mijloacele fiecărei părți sunt aplicate prin geostrategii concepute în vederea atingerii scopurilor stabilite, fără a se omite posibilele reacții sau contrareacții ale adversarilor sau ale celorlalți protagoniști ai scenei politice internaționale.

Geopolitica se preocupă de chestiunile: globalizării; a mișcărilor naționaliste și a celor fundamentaliste; a relației stabilite cu geostrategia și cu geoeconomia etc.

Capitolul V: Dreptul și Statul. Preeminența dreptului asupra autorităților etatice

§1. Doctrinile preeminenței Statului asupra Dreptului

Aceste doctrine s-au manifestat în *statele așa-zise polițienești*. În această categorie de state autoritatea (puterea) executivă are capacitatea de a adopta măsuri, în raport cu cetățenii, de natură a satisface scopurile statului. Autoritatea executivă se comportă – prin agenții săi – în mod discreționar.

Noțiunile *Stat de Drept* și *Stat polițienesc* sunt prin natura lor antitetice.

Polizeistaat – statul polițienesc – comportă anumite trăsături caracteristice. Etimologic, cuvântul „*poliție*” are semnificația de departament în cadrul unui minister din cadrul puterii executive care are rolul de asigurare și de apărare a ordinii și liniștii publice în interiorul granițelor unui stat.

Sensul original al noțiunii este diferit, în sensul că prin „*poliție*” se înțelege organizarea internă a unui stat. Practic, „*activitatea de poliție*” desemnează domeniul politicii interne a statului.

Termenul este utilizat astăzi în sensul primei explicații. Totuși, statul polițienesc se referă la sensul original al noțiunii.

În sec. al XVIII-lea domeniile de activitate ale poliției erau concretizate astfel: exista o poliție propriu-zisă (în sensul modern al noțiunii); o poliție a sănătății; o poliție a aprovizionării cu alimente, una a științelor și artelor liberale etc.

În secolul al XVIII-lea și în sec. al XIX-lea **statele** sunt constituite după modelul statului polițienesc sau administrativ. Acestea au adoptat o concepție eminentemente represivă cu referire la politică. Orice opoziție politică era tratată ca fiind o infracțiune. Politica guverna justiția în sensul că simpla reținere sau arestare, uneori chiar și simpla bănuială, conducea la considerarea ca vinovată a respectivei persoane fizice.

Rolul justiției în acest tip de stat era redus la activitatea de confirmare a deciziilor și soluțiilor adoptate de poliție.

Puterea executivă în statul polițienesc își mărește considerabil influența cu ajutorul poliției care reprezintă instrumentul acestei puteri.

Este momentul să observăm trăsăturile caracteristice ale statului de tip polițienesc:

*. Monarhul exercită puterea executivă fiind ajutat de funcționari desemnați și numiți efectiv de el;

*. Funcționarii au capacitatea de a soluționa variate probleme dar numai ascultând de ordinele suveranului;

*. Puterea executivă încearcă să își subordoneze puterea judecătorească și să anuleze sau să minimalizeze independența judecătorilor.

În statul polițienesc suveranul avea aptitudinea de a emite ordine, de drept public sau de drept privat, fără a ține cont de vreo regulă preexistentă și fără a exista vreo limitare substanțială sau formală.

Statul polițienesc s-a manifestat în Europa Occidentală în sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea (până la sfârșitul Primului Război Mondial) îndeosebi în Germania. Acest tip de stat mai este cunoscut sub alte denumiri, apreciate ca fiind echivalente: „stat administrativ”, „stat de administrație”, etc.

Caracteristica esențială a acestui tip de stat se reflectă în aceea că puterea executivă nu se supunea ori se supunea parțial și incomplet Dreptului, legislației, care nu reprezenta altceva decât un instrument de acțiune pentru Stat.

Statele guvernate după modelul sau tipul statului polițienesc au degenerat, provocând arbitrariul autorităților la rang de lege; ele s-au apropiat periculos de caracteristicile monarhilor despotici din perioada antică.

§ 2. Doctrinile preeminentei Dreptului în raport cu Statul

- 1. Doctrina germană a Statului de Drept;***
- 2. Doctrina franceză a Statului de Drept;***
- 3. Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept;***
- 4. Doctrina legalității, „a domniei legii” specifică sistemului juridic anglo-saxon și american.***

1. Doctrina germană a Statului de Drept.

Sub aspect politico-juridic *Statul* și *Dreptul* reprezintă realități materiale, obiective diferite. Între ele, desigur, există un raport de cauzalitate determinat de întrebări retorice, cu nuanță filosofică (de felul cele: Statul sau Dreptul a fost prima „entitate” socială?) și de gradul de superioritate manifestat – uneori – de una din cele două entități.

Așa fiind, doctrina germană a elaborat două teorii, de tip dualist, menite să explice dualitatea stat-drept.

Teoria autolimitării – adoptată în sec al XIX-lea, susține că statul reprezintă generatorul dreptului. Statul creează dreptul și se supune acestuia în mod liber și nesilit de nimeni.

Teoria heterolimitării – se axează pe ideea limitării statului de către drept. Deși are aptitudinea de a legifera, statul trebuie, în mod necesar, să se supună dreptului aflat în vigoare la un moment dat (legislației în vigoare).

În concepția autolimitării dreptul nu este nici anterior și nici superior statului. Statul are un adevărat „dominium” asupra legii pe care în exercițiu, în mod rațional, în sensul dreptului atâta timp cât normele juridice nu sunt abrogate.

Statul reprezintă unica sursă a dreptului; tot el este depozitarul puterii de constrângere manifestată prin intermediul puterii de stat.

Teoria autolimitării a fost îmbrățișată de autorii germani în materia filosofiei dreptului și a Dreptului Constituțional (Drept de Stat).

Ca o paranteză precizăm că teoria heterolimitării a avut aderenți în mediul doctrinar francez.

Revenind la doctrina germană remarcăm faptul că după anul 1933, când național – socialiștii au acaparat puterea, teoriile referitoare la *Statul de Drept* au căzut în dizgrație. Reichul german național – socialist a speculat ideea Statului de Drept în folosul doctrinei marxiste, utilizând expresii de-a dreptul ridicole precum: „Statul de Drept al lui Adolf Hitler”.

Cancelarul german A. Hitler a preluat funcțiile cheie în stat, fiind șef al partidului nazist, șef suprem al armatei, șef al guvernului și, în consecință, șef al statului. Se putea „deroga” de la legislația Reichului dacă interesele partidului și statului nazist o impuneau.

Golit de conținutul său, Statul de Drept, așa cum fusese pus în aplicare în Germania până în 1933-1934, s-a transformat într-un stat totalitarist, cu caracter monocratic.

După al Doilea Război Mondial în perioada elaborării Legii fundamentale a R.F.G. (1949), doctrinarii germani au ajuns la concluzia că existența dreptului pozitiv (obiectiv) nu mai este suficientă pentru realizarea unor obiective majore precum: protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și consacrarea unui stat de drept *social* ca o relație la statul de drept liberal.

La temelia Statului de Drept fundamentat în 1949 în Republica Federativă a Germaniei a stat demnitatea umană care a fost considerată un punct inițial de la care se construiește în toate ramurile și al toate nivelurile dreptului obiectiv (pozitiv).

Deși era o putere înfrântă, Germania de Vest a recunoscut înaintea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și a Republicii Franceze existența „statului socialist”, pe care l-a consacrat în 1949 în Legea fundamentală.

Garantarea respectării drepturilor fundamentale a fost încredințată justiției.

Statul de Drept social german așa cum îl recunoaștem astăzi constituie afirmarea unor factori ai constituționalismului – teoria Statului de Drept, guvernământul democratic și structura de stat federală.

În legătură cu doctrina germană este necesară o precizare: drepturile și libertățile fundamentale se află sub garanția și protecția Curții Constituționale federale. Această instituția politico-juridică interpretează normele constituționale în conformitate cu Dreptul natural, cel despre care doctrinarii afirmă că este imuabil fiind de inspirație divină sau rațională, după caz. Curtea Constituțională federală germană analizează drepturile fundamentale atât din punct de vedere a drepturilor subiective inerente personalității umane cât și ca fiind reguli de drept obiectiv (pozitiv) consacrate în Legea fundamentală în vigoare.

2. Doctrina franceză a Statului de Drept.

Doctrina franceză relativă la Statul de Drept constituie o adaptare a ideilor furnizate de doctrina germană. Aceasta nu înseamnă că teoreticienii francezi nu și-au adus un aport substanțial la constituirea unei „Teorii generale a Statului de Drept”.

Ideea Statului de Drept i-a frământat pe juriștii teoreticieni francezi a celei de-a treia Republici (1872-1940).

La acea epocă Republica Franceză aplica așa – numitul *Stat Legal*.

Statul Legal conceptualizat de francezi se fundamentează pe separația puterilor etatice, asigurând supremația puterii legiuitoare.

S-ar părea, la prima vedere, că *Statul Legal* ar fi superior din punct de vedere calitativ *Statului de Drept*.

„Păcatul originar” al statului legal în reprezintă imposibilitatea verificării constituționalității legilor organice și a celor ordinare datorită faptului că nu este asigurată întâietatea constituției în raport cu legile.

Conferirea unei competențe lărgite excesiv către puterea legiuitoare este de natură a determina o imposibilitate de control asupra acestei puteri constituite în Stat.

La epoca respectivă doctrina *Statului Legal* și doctrina *Statului de Drept* au fost puse „față în față” într-un duel care a determinat, în ultimă instanță, valorizarea teoriei considerată a fi mai eficientă. Niciodată doctrina franceză nu a aderat, pur și simplu, la punctele de vedere ale doctrinarilor germani. Teoria fundamentată de autorii francezi a rămas „*sentimental*” atașată de unele elemente proprii teoriei statului legal.

*

*

*

Așa cum am precizat la pct. 1 din cadrul acestui paragraf, doctrina juridică franceză a optat pentru *teoria heterolimitării*, cea care, de principiu, afirmă concepția limitării statului de către drept, precum și ideea că dreptul este format anterior statului, fiind superior în raport cu statul.

Ca atare, *Statul de Drept*, trebuie să fie conceput ca un *stat al dreptului*.

Dreptul existând și înaintea dar și în afara Statului geneza sa nu poate fi căutată în legislație.

În consecință, Dreptul se naște dintr-un principiu: *Divin, Natural* sau, după caz, *Social*.

Ca un corolar, Statul nu este altceva, conform teoriei heterolimitării, decât *un executant* și *un interpret* al normelor juridice.

Îmbrățișarea acestei teorii – succint expuse de noi, anterior – necesită o privire specială asupra *raporturilor cauzale* dintre Stat și Drept, astfel cum ele au fost fundamentate de marii doctrinari francezi.

Juristul doctrinar Leon Duguit apreciază că un efect major al teoriei heterolimitării îl constituie lipsa **SUVERANITĂȚII** statelor. Dacă Dreptul este superior Statului, atunci statul, în mod necesar, trebuie să renunțe la monopolul creării legislației și mai ales la ideea deținerii legitime a acestei funcții.

Statul nu mai deține puterea de a comanda – *imperium* – iar puterea de stat constituie un simplu drept subiectiv al cărui titular ar fi statul însuși.

Doctrinarul amintit cristalizează construcția sa teoretică pe ideea centrală conform căreia statul reprezintă voința guvernanților manifestată, exteriorizată prin actele autorităților publice.

Puterea guvernanților este limitată de legislație.

Legislația reprezintă un „fapt social” imprimat în conștiința moral – juridică a oamenilor necesar a fi conservat pentru asigurarea egalității subiectelor în cadrul raporturilor lor reciproce și în raporturile cu comunitatea. Pentru identificarea celor două tipuri de raporturi Leon Duguit utilizează sintagmele – *justiție comutativă* și *justiție distributivă*, noțiuni care ne reamintesc dreptul natural teoretizat de filosoful Aristotel.

Un alt exponent de frunte care s-a aplecat spre analiza raporturilor dintre Stat și Drept, pornind de la doctrina heterolimitării, este *doctorul francez, Haurion*.

Acest celebru autor consideră că statul constituie un depozitar principal al puterii. Guvernanții pot da dispoziții obligatorii, pot comanda (*imperium*) în virtutea calității pe care o au, aceea ce a fi reprezentanți ai statului.

Prin voința și consensul națiunii, statului i s-a conferit puterea de constrângere. Ca atare, cetățenii au delegat statului drepturi și obligații, în mod temporar, dar nu le-au abandonat

niciodată. În consecință, este suficient ca să lipsească acordul corpului electoral de cedarea temporară a dreptului și Statul devine lipsit de legitimitate.

De principiu, reținem că doctrina juridică franceză a constituit „o versiune proprie” despre Statul de Drept. Ea nu tranșează categoric în legătură cu chestiunea poziției statului în raport cu dreptul dar teoretizează, prin doctrinarii săi de marcă, cu privire la supunerea autorităților etatice la o constrângere din partea unei ordini juridice ierarhizate.

3. Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept.

În concepția doctrinarului austriac Hans Kelsen, orice normă juridică se fundamentează pe o normă juridică superioară. Norma juridică superioară devine o condiție de validitate în raport cu norma juridică inferioară. Această concepție are ca efect realizarea unui „circuit în serie” de norme de drept, înlănțuite și care se sprijină pe normele juridice cu valoare ierarhic superioară.

Pe teritoriul diferitelor state orice formă de ordine juridică preexistentă înființării statului a fost absorbită sau desființată de ordinea juridică statală, privită ca fiind suverană și legitimă totodată.

În concepția teoreticianului sus-citat toate categoriile de norme juridice reprezintă o emanație a puterii de stat ca reprezentantă a Statului. Aceste norme juridice, edictate de către stat, au transformat structura etatică, până în intimitatea sa, în „ordine juridică totală”. În acest fel pentru stat dreptul pe care l-a creat are o valoare practică și simbolică supremă, constituind unicul drept recunoscut. Autorul menționat identifică statul cu dreptul, apreciind că această contopire are loc, de principiu, prin ființarea și funcționarea unei ordini juridice ierarhizate în interiorul statului. Identitatea absolută dintre stat și drept nu împiedică – în această concepție – existența unor elemente specifice de ordin politic și de ordin juridic. Și elementul politic dar și elementul juridic au aceeași finalitate – **aplicarea coerciției etatice** în situații determinate, prestabilite de lege. Statul trebuie să fie gândit ca o adevărată ordine juridică iar dreptul prin aplicarea sa uniformă determină funcționalitatea tuturor autorităților statului.

Într-adevăr, privit din punct de vedere *formal*, fiecare stat care posedă o legislație poate fi apreciat ca fiind *Stat de Drept*. Din punct de vedere *substanțial*, o importanță covârșitoare pentru existența Statului de Drept o are conținutul efectiv al normelor juridice. Dacă acestea nu realizează separația/echilibrul puterilor etatice; dacă nu consacră și nu garantează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, dacă nu asigură pluripartidismul pe scena politică sau nu asigură independența judecătorilor, nu poate exista, din punct de vedere substanțial *Statul de Drept*.

Teoria kelseniană a Statului de Drept, poate mai corect viziunea autorului cu privire la Statul de Drept, a suferit numeroase critici, unele întemeiate, alta conținând un substrat de malițiozitate.

Nu este locul și nici nu avem rolul de a indica concret teoriile formulate de criticii doctorului Hans Kelsen.

Astfel, de jure orice stat poate fi considerat Stat de Drept (cum de altfel s-a mai precizat) dar în facto Statul de Drept desemnează un tip particular de stat care corespunde în totalitate imperativelor democrației și securității juridice.

4. Doctrina legalității, „a domniei legii” specifică sistemului juridic anglo – saxon și american

În statele de sorginte anglo-saxonă expresia „*rule of law*” este utilizată în același sens în care se folosesc în Europa continentală expresiile: „*rechtsstaat*” respectiv „*état de droit*”.

Sintagma „*rule of law*” desemnează principiul legalității concretizat în raporturile dintre indivizi (persoanele fizice) și dintre subiectele de drept și autoritățile publice. „Rule of law” exprimă un principiu fundamental al „Common law-ului” și constă în obligativitatea oricărui cetățean de a suporta rigorile legii dacă a încălcat o normă juridică imperativă (onerativă sau, după caz, prohibitivă).

În sistemul judiciar de sorginte britanică și din S.U.A. rolul central, de bază, în ocrotirea și în garantarea drepturilor subiective fundamentale ale omului și cetățeanului revine *instanțelor judecătorești de drept comun (ordinare)*. Practic, drepturile fundamentale sunt o creație a jurisprudenței (a practicii judiciare) în temeiul așa-numitului „*due process of law*”, o formă de jurisdicție fondată eminent pe principiile legalității și echilibrului.

„*Rule of law*”, în traducere liberă „*regula legii*” sau, mai plastic „*domnia legii*” exprimă diferența dintre „*civil law*” și dreptul britanic cutumiar.

În sistemul cutumiare britanic judecătorul nu numai că poate pronunța dreptul (adică să aplice dreptul) dar hotărârile pronunțate constituie izvor de drept (judecătorul, practic, creează dreptul).

De aceea, pe bună dreptate putem spune că judecătorul ordinar (de drept comun) britanic și american este un „legislator” în cazurile pe care le rezolvă.

Ca să înțelegem schematic sistemul judiciar britanic și american, precizăm că se face distincție între „common law” și dreptul edictat de Parlament.

În Regatul Unit se dă întâietate dreptului consacrat de puterea legislativă în raport cu dreptul pronunțat de judecători, în timp ce în Statele Unite ale Americii se acordă prioritate constituției (statului sau a federației).

În Statele Unite ale Americii „*rule of law*” – *domnia legii* – izvorăște din principiile de guvernare ale statului federal american: *republicanismul; separația puterilor statului; sistemul de control și de echilibru între puterile statului și supremația națională*.

Fără îndoială, un rol capital în afirmarea doctrinelor referitoare la domnia legii, în Statele Unite ale Americii îl joacă și moștenirea constituțională britanică.

Vom încerca să analizăm principiile de guvernare a statului federal american deoarece, însumarea efectelor acestor principii, determină substanța principiului domniei legii.

*. **Republicanismul.**

Constituția S.U.A. a consacrat o formă republicană pe *democrația reprezentativă* – care constă în aptitudinea cetățenilor de a participa la viața politică prin intermediul reprezentanților aleși de ei.

Persoanele fizice dețin funcții pe o perioadă determinată (președinte, senator, reprezentant, guvernator, judecător al unui stat federat), fie pe o durată nedeterminată sub condiția unei reputații neștirbite și a unei conduite ireproșabile (judecătorii Curții Supreme a S.U.A. și ceilalți judecători ai statului federal american). S-a spus că numirile pe viață a judecătorilor de la Curtea Supremă a S.U.A. au menirea de a-i proteja pe aceștia de nestatornicia opiniei publice.

*. **Principiul separației puterilor**

Guvernarea americană (în sensul ei larg) este fracționată în ramuri: legislativă, executivă și judecătorească. În acest fel constituentul american (Convenția) a exclus posibilitatea ca o putere constituită în stat să acapareze întreaga autoritate, devenind tiranică. Astfel, „*guvernul*” – adică puterea de stat – a fost delegat celor trei autorități etatice: Parlament (Congresul S.U.A.); Președinte (executivul) și Instanțele judecătorești.

*. **Sistemul de control și de echilibru.**

Acest sistem forțează cele trei puteri constituite în federația americană să conlucreze.

Dependența este asigurată de faptul că pentru realizarea obiectivelor unei puteri constituite în stat este necesar acordul celorlalte puteri etatice.

Spre exemplu: Senatul S.U.A. – cameră superioară a Parlamentului – controlează puterea Președintelui (titularul puterii executive) prin exercitarea dreptului de a aproba propunerile prezidențiale vizând posturile executive și judiciare.

Instanțele judecătorești având aptitudinea de a controla constituționalitatea legilor pot declara ca fiind neconforme cu Constituția federală anumite norme juridice adoptate de Congresul S.U.A. (puterea legiuitoare federală).

Și Președintele S.U.A. ca titular al puterii executive poate avea influență asupra puterii judecătorești; influență manifestată prin prerogativa șefului statului de a numi judecătorii federali, bineînțeles cu aprobarea prealabilă a Camerei superioare a Parlamentului (Senatul S.U.A.).

Sistemul de control și de echilibru între puterile constituite în statul federal american determină, fiecare putere în parte, ca ramură a sistemului de guvernământ, să acționeze programat, diligent și cu grijă, în limitele de competență atribuite de Constituția federală și consacrate uneori cutumiar, prin realizarea efectivă a practicii politice.

*. **Principiul supremației naționale**

Conform Constituției federale guvernele statelor federale și guvernul național partajează puterea de stat în S.U.A.

Art. 6 din Constituția S.U.A. consacră principiul supremației naționale. Potrivit acestui principiu, Constituția federală constituie legea supremă a statului. Desigur, în realitatea de zi cu zi guvernarea se întemeiază și pe politici, pe decizii ale instanțelor judecătorești, pe tradiții etc.

Autorii sunt de acord în a considera că în S.U.A. Constituția scrisă, cu toate amendamentele adoptate, nu constituie acea Constituție reală, operativă a Statelor Unite ale Americii.

Edificator este, credem noi, un exemplu: la data adoptării Constituției federale S.U.A. nu constituiau o putere mondială. De-a lungul timpului și mai ales după al Doilea Război Mondial S.U.A. au renunțat la *izolaționism*, intervenind activ în politica internațională, fiind practic, alături de U.R.S.S., una dintre cele două superputeri planetare.

După anul 1990, S.U.A. au rămas unica supremație a lumii, ca urmare a dezmembrării fostei U.R.S.S.. Pentru fiecare etapă exemplificată (1945 – 1989 și 1990 – până în prezent) S.U.A. a elaborat principii geopolitice dar mai ales geostrategice în raport de situația concretă aflată pe scena politică internațională. Și astăzi S.U.A. elaborează politici internaționale fiind atentă la puternica concurență venită din partea confederației europene, în frunte cu Republica Federativă a Germaniei, din partea Republicii Federative Ruse, a Republicii Populare Chineze și respectiv a Imperiului Nipon (Japonia).

Activitățile geopolitice de pe scena internațională – pe care S.U.A. joacă excelent – fac parte din Constituția nescrisă, operativă a Americii. Nicăieri în Constituția scrisă nu întâlnim principii de hegemonie politică sau de internaționalism în relațiile internaționale.

* *
*

După analiza principiilor de guvernare a Statelor Unite ale Americii o întrebare legitimă revine în actualitate: Ce este totuși *domnia legii* ? „Domnia legii” reprezintă conservarea ideii

constituționale că nici un subiect de drept nu este mai presus de lege. Instituția domniei legii, a legalității, deși nu este menționată *in terminis* în Constituția federală americană reprezintă o moștenire de o importanță covârșitoare, lăsată de întemeietorii statului federal american generațiilor ulterioare.

Ea exprimă ideea Statului de Drept, adică a statului limitat prin intermediul Dreptului.

O ultimă precizare credem că se impune: noțiunea de „*gubernare*” în sistemul politico-juridic american implică întreaga putere etatică și ramurile sale: legislativă, executivă și judecătorească. Aceeași accepție comportă această noțiune și în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord precum și în celelalte state organizate, din punct de vedere judiciar, în sistemul „Common law”-ului, spre deosebire de statele europene continentale *de sorginte „romano-germanică”*, unde noțiunea de „*gubernare*” desemnează prioritar doar una din cele trei puteri constituite în stat, și anume *puterea executivă*.

§ 3. Paradigma corelației Stat-Drept. Dreptul un „instrument” creat de Stat care se impune autorităților etatice. Statul de Drept.

- 1. Rațiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puteri.**
- 2. Concepțiile Statului de Drept cu privire la democrație și libertate.**
- 3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?**

1. Rațiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puteri.

Doctrina Statului de Drept se traduce din punct de vedere practic în necesitatea existenței unei limitări a puterii de stat, limitare realizată prin intermediul dreptului.

Fără îndoială, în scopul instituirii Statului de Drept este necesar să se edifice *un veritabil cult al Dreptului*. Prin noțiunea de „*cult*” – înțelegem încrederea manifestată în legislație care trebuie să fie foarte puternică și, totodată, credința în valoarea normelor juridice și a instituțiilor dreptului.

Existând o doză mare de încredere din partea membrilor unei societăți determinate, în instituțiile juridice există încredere și în instituția *statului* privită sub dublu aspect: juridic și politic.

Ideea Statului de Drept deși a fost fundamentală relativ recent (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea), nu reprezintă o concepție absolut inedită. Ea este o idee novatoare, de o importanță excepțională, un adevărat deziderat pentru fiecare societate care își trage seva din tradiționalele *doctrine ale dreptului natural*.

Sintetizând concepțiile referitoare la dreptul natural am spune că acesta constituie ansamblul regulilor social morale, perene și imuabile, pe temelia căruia orice societate construiește dreptul obiectiv sau pozitiv (legislația). Marii doctrinari ai filosofiei dreptului, celebri profesori de Teoria generală a dreptului și de Drept Constituțional și Instituției Politice din România au evidențiat în cursuri, tratate, monografii, articole științifice ș.a. corelația dintre dreptul natural – care poate fi considerat de esență divină sau rațională – și doctrina împletită cu practica edificării Statului de Drept.

Un renumit sociolog al dreptului din centrul universitar Iași aprecia într-o lucrare intitulată „*Sociologie juridică*”, că spiritul pragmatic și pozitivist al sec. al XIX-lea a impregnat Știința Dreptului, cu consecințele nefavorabile asupra dezvoltării ulterioare a sistemului dreptului, în ansamblul său.

Rupt de filozofie și de etică, dreptul sec. al XX-lea a devenit supertehnicizat având un caracter eminentamente normativ. Doctrinarii din statele europene și din statele Americii de Sud – fiefurile tradiționale ale sistemului juridic romano – germanic, au analizat și au sintetizat până la exces instituțiile fundamentale ale ramurilor dreptului.

Universitarul ieșean de care am amintit anterior – și a cărui student am fost – aprecia că Dreptul devine ridicol ca știință deși este sublim ca artă aplicativă și ca filozofie pragmatică socială. Domnia sa aprecia că agenții statului practicieni ai Dreptului (judecători, procurori) dar și practicienii liber profesioniști (avocați, consilieri juridici, notari) sunt *tehnicienii ai Dreptului*. La citirea acestor cuvinte, cândva prin anul 2002, recunosc că am rămas încremenit. De tristețe. Un magistrat, un avocat, un consilier juridic să fie considerat un tehnician !!! Ulterior am conștientizat că ideea d-lui profesor nu avea nimic peiorativ. Teza afirmată argumenta maniera dar și propoziția în care Dreptul este tratat utilizându-se metodele pozitivistice.

Dacă în științele reale aceste metode sunt benefice dând rezultate de excepție, în drept ele au condus la înlăturarea corelației organice cu morala, la rigidizarea în multe privințe a întregului sistem de drept și la cantonarea științelor juridice exclusiv la îndemâna profesioniștilor dreptului.

Nu suntem însă de acord cu ideea înlăturării Dreptului din rândul științelor social-umaniste. Spunem acest lucru deoarece s-a exprimat teza conform căreia Dreptul este exclusiv o filozofie socială, bineînțeles cu caracter practic și pragmatic.

Toate științele s-au desprins în epoca modernă, și chiar mai înainte, din *filozofie* – considerată o „*regină a științelor*” sau o „*știință a științelor*”. Nu dorim să negăm incidența doctrinelor filosofice asupra științelor juridice ci înțelegem doar să explicăm, după puterile noastre, faptul că Dreptul prezintă o dublă natură: *atât de filozofie socială*, specifică științelor juridice speculative cât și *de știință*, caracteristică ramurilor dreptului dogmatic.

Cu toată modestia, credem că Dreptul în ansamblul său și Științele juridice au nevoie pentru a fi înțelese și aplicate atât de pozitivismul juridic cât și de interpretările cu caracter etico-filosofic, deopotrivă.

Revenind la problematica instituirii cultului Dreptului este evident că aceasta nu se poate realiza decât prin acceptarea și ranforsarea dreptului natural. Nu trebuie scăpat din vedere că esența statului constă în normativitate, realizată prin mărirea ariei juridicității. Or, edictarea normelor juridice, conforme cu dreptul natural și cu morala, presupune în ultimă instanță codificarea și implicit tehnicizarea dreptului. Cultul dreptului trebuie să aibă în vedere, în mod primordial respectarea Constituției și a legislației de către toți agenții statului ca de altfel și de toți cetățenii care doresc și înțeleg să respecte ordinea socială. Spunem aceasta întrucât normele juridice, legile în ansamblul lor, au un caracter integrator; ele au drept obiectiv juridicizarea în totalitate a societății.

Cu privire la legitimitatea puterii, adică legitimitatea puterii conferite și preluate de Statul de Drept suntem tentați să precizăm câteva considerații:

Juridicizarea totală a activităților cu caracter etatic generează o estompare a fenomenului puterii. Puterea politică își pierde însemnătatea, rolul dominant revenind domniei normelor juridice.

Judecătorii devin cheia de boltă a întregului edificiu al STATULUI DE DREPT având nobila îndatorire de a garanta respectarea legilor.

Legitimitatea puteri reprezintă în esență capacitatea oricărui act efectuat de puterea de stat de a se raporta și conforma unei norme juridice.

Fundamentul Statului de Drept fiind legislația în vigoare este clar că această formă etatică este cea mai legitimă de vreme ce Dreptul pozitiv (obiectiv) concretizează voința națiunii. Locul

și rolul politicianilor urmează a fi luat de juriștii specializați în Dreptul Public. Așa fiind, în viitor, nu numai că științele politice nu vor absorbi științele juridice dar se prevede posibilitatea realizării unui fenomen contrar: Dreptul să domine Politologia; științele politice să devină o „anexă” a științelor juridice, și în special a științelor de Drept Public.

Dacă în plan național, acest aspect abia se concretizează ori se conturează, în diferite state, se pare că pe planul ordinii juridice internaționale deja se recunoaște hegemonia Dreptului Internațional Public care domină raporturile juridice și cele politice afirmate pe plan mondial.

2. Concepțiile Statului de Drept cu privire la democrație și libertate.

Concepția Statului de Drept relativă la democrație se circumscrie ideii reducerii atribuțiilor puterii legiuitoare și întăririi puterii executive. Statul de Drept, „aruncă în aer” teoriile politice tradiționale referitoare la democrație deoarece impune existența unei autorități distincte în raport cu cele trei puteri „clasice” ale statului. Este vorba de organul etatic, distinct de puterea legislativă, care realizează controlul constituționalității legilor adoptate de Parlament.

Indiferent de denumirea adoptată – Curte Constituțională, Tribunal Constituțional etc. – autoritatea care realizează controlul constituționalității legilor și care garantează, în mod efectiv constituționalitatea întregului Drept obiectiv (pozitiv), nu poate fi „încadrată” în nici o ramură specializată a puterii etatice.

Aceste organe au un dublu caracter politic și juridic. Prin modul de funcționare Curțile Constituționale se apropie de puterea judecătorească.

Deciziile pronunțate au efecte *erga omnes* fiind opozabilă tuturor subiecților de drept. Ele au caracter general – obligatoriu. Acest aspect apropie Curțile Constituționale de puterea legislativă.

Autoritatea care exercită controlul constituționalității legilor nu legiferează; ea stabilește dacă o normă juridică este sau nu este în conformitate cu prevederile constituției statului respectiv. Curtea Constituțională ⁵⁾ este un *legislator negativ*. Ea nu creează drept dar hotărăște care norme juridice au fost adoptate cu încălcarea dispozițiilor constituționale.

Nefiind încadrate efectiv în puterea legislativă sau în puterea judecătorească, Curțile Constituționale, care sunt o creație a Statului de Drept concret aplicat, subminează principiile democrației.

Deși Parlamentul exprimă voința națiunilor iar majoritățile parlamentare dețin practic puterea politică, putere concretizată în stat prin aptitudinea creării Dreptului, Curțile Constituționale înfrâng principiile democrației politice majoritare ocrotind și minoritățile și asigurând triumful constituționalității în viața politică.

În acest mod democrația politică se transformă în democrație juridică iar guvernarea politicianilor este parțial înlocuită cu guvernarea judecătorilor, în calitatea lor de păzitori ai Constituției respectivului stat ⁶⁾.

În Occident, autorii au făcut referiri în sensul adaptării democrației la exigențele Statului de Drept.

Cu sinceritate credem că democrația pierde teren în fața conceptului complex al Statului de Drept iar în practică democrația politică va fi desuetă în raport cu „domnia legii”.

⁵⁾ Prin noțiunea de „**Curte Constituțională**” înțelegem organul care efectuează controlul, indiferent de denumirea concretă avută.

⁶⁾ Evident este vorba despre judecătorii Curții Constituționale și nu despre judecătorii de la instanțele de drept comun.

Concepția unui Stat de Drept abstract, neparticularizat în raport cu libertățile cetățenești are în vedere, probabil, următorul aspect: Statul de Drept a fost principial creat pentru asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Unul din scopurile primordiale ale Statului de Drept este reprezentat de ocrotirea, garantarea și promovarea tuturor drepturilor subiecților și a libertăților cuvenite oamenilor.

Statul de Drept constituie umplerea unei forme – *statul* – cu o realitate substanțială – *Dreptul* – pentru realizarea protecției juridice a drepturilor și libertăților omului.

Fundamentul corelației dintre Statul de Drept și libertățile omului au fost căutate în „*firea lucrurilor*”, în Dreptul natural.

Drepturile și libertățile omului sunt un concept filosofic, politic și juridic. *Filosofia*, semnifică fundamentarea ideii libertăților umane, *politicul* asigură aplicarea mai mult sau mai puțin perfectă a conceptului iar *Dreptul* este tentat să absolutizeze din punct de vedere teoretic și practic și din punct de vedere axiologic întreaga doctrină a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Juridicul face din libertatea umană cheia de boltă a edificiului intitulat „Stat de Drept”.

3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?

Această întrebare deși poate apărea retorică este pe deplin justificată întrucât – în raport cu tema aleasă – instituția socială, politică și juridică a *Statului*, ne preocupă prioritar. Desigur, în mod obiectiv, statul reprezintă și apreciem că va continua să reprezinte una dintre instituțiile juridice fundamentale, absolut necesare pentru dezvoltarea social-politică și economică a fiecărei societăți.

Cât timp va exista o societate politică distinctă de societatea civilă, privită în ansamblul ei, cât se vor perpetua guvernării și guvernații sau după cum remarcăm politologii și juriștii marxiști, cât timp vor exista clase și categorii sociale antagonice concretizate, generic vorbind, în clasa exploatatoare și clasa exploatată, atâta timp va continua să se perpetueze *instituția statului*.

Astăzi statul nu se mai află în pericolul dispariției ca urmare a instaurării mult trâmbițatei societăți comuniste. Dar statul suferă un proces de adaptare la noile tendințe de globalizare și de redefinire a concepțiilor și ideologiilor care îl privesc în mod nemijlocit.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, un *stat minimal* deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un stat social, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetățenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală și nu numai dovedește că principiile Statului de Drept pot și sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga și centru-stânga (social-democrate) cât și de partidele politice de orientare spre dreapta eșcherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creștin – democrația europeană).

În *Statul de Drept liberal, minimal*, se vor urmări preponderent principiile de natură economică legate de industrii și comerț. Acest tip de stat este statul capitalist pur, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurența în toate domeniile de activitate și în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaște, fără mari rezerve, dreptul tehnocraților capitaliști și a capitaliștilor propriu-ziși de a-și impune voința în mecanismele social – statale ale puterii etatice.

În *Statul de Drept social, providențial*, vor prima principiile de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populației și de asigurarea unei stabilități sociale pe plan intern. Acest tip de stat reprezintă, în esență, tot un stat capitalist, în care atât latura economică cât și latura socială sunt privite de guvernanți cu aceeași grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovată de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de față modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă și deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare țară trebuie să dobândească *fericirea*, adică să satisfacă interesele materiale și spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât și la nivel individual.

Aceasta întrucât fericirea, satisfacția tuturor, se obține prin însumarea satisfacției indivizilor care compun societatea unui stat, la un moment determinat.

Rolul statului conform teoriilor Statului de Drept este acela de a deveni slujitorul Dreptului, fapt materializat prin aceea că statul, prin ramurile sale și prin agenții săi, trebuie să acționeze, în orice situație, exclusiv în conformitate cu legea. Statul de Drept exclude arbitrariul, ignoranța sau starea discreționară ce ar putea fi manifestată de agenții uneia dintre puterile constituite în stat.

Paradigma legăturii dintre Stat și Drept se manifestă în multiple forme, unele apropiate politologiei altele având afinitate în raport cu Dreptul. Oricum, Statul de Drept va conferi juriștilor, mai ales specialiștilor în Dreptul Public, noi instrumente de abordare, noi unghiuri de studiere a fenomenelor și noi aptitudini de instituționalizare, cel puțin la nivel teoretic.

Capitolul VI: Statul în relațiile internaționale. Chestiunea ”suveranității” în contextul mondializării

În etapa actuală, după destructurarea organizațiilor statelor socialiste, au apărut state noi cu roluri geopolitice și geostrategice caracteristice.

Geopolitica contemporană se confruntă cu un fenomen inedit, *de mondializare* sau *globalizare* care reprezintă o dimensiune planetară a politicii internaționale în epoca contemporană și care se manifestă în diferite planuri: politic, militar, economic sau tehnologic.

Mondializarea sau **globalizarea** se fundamentează pe agregarea economiei mondiale, proces obiectiv și dinamic, datorat sporirii interdependențelor și interconexiunilor dintre state, fiind efectul extinderii și aprofundării legăturilor transnaționale în domeniile vieții social-politice, economico-financiare, cultural-educative, etc.

În „societatea” statelor practica relațiilor internaționale, dar și doctrina, a realizat o structurare pe niveluri, denumite *modele*, după cum urmează: *nivelul (modelul) central* – care include statele cu potențial economic performant, *nivelul (modelul) periferic* – care cuprinde statele cu economie slabă sau relativ dezvoltată.

Doctrina relațiilor internaționale și în special doctrinarii geopoliticieni au analizat relațiile din organizarea politică și structura economică a statelor, atât în cadrul *modelului central* cât și pentru *modelul periferic*.

Analizii au detaliat studierea modalităților *de creare* și *de dezvoltare* a unui stat hegenomic pe planul relațiilor internaționale.

Ca urmare a globalizării statele planetei vor trebui să valorizeze diversele puncte de vedere elaborate, cu prioritate, în următoarele domenii: *chestiunea normelor* – care reglementează relațiile între subiectele de drept internațional; chestiunea modalităților de aplicare a forței;

chestiunea scopului – care reprezintă găsirea unei modalități de conviețuire pașnică și de cooperare între state; chestiunea „regulilor jocului internațional” referitoare la mijloacele și metodele utilizate în scopul realizării competiției între state; chestiunea responsabilității subiecților de drept internațional; chestiunea autonomiei și a corelării binelui individual cu binele general; chestiunea distincției între activitățile faptice, materiale și cele având ca obiect acte cu caracter normativ-juridice, ș.a.

Toate aceste întrebări – probleme și încă multe altele, nenominalizate de noi, își găsesc rezolvarea în principiile generale ale politicii internaționale.

Obiectul politicilor internaționale îl constituie **relațiile internaționale** care au un profund **caracter normativ** întrucât ele afirmă încrederea în aptitudinea fondării tuturor categoriilor de raporturi internaționale pe norme juridice specifice Dreptului Internațional Public.

Concepțiile optimiste fondate pe **raționalism, pe conciliere** sau **arbitraj**, grefate pe **baze etico-morale**, au fost de natură să contribuie la relaxarea și la echilibrarea climatului internațional.

Alături de concepțiile optimiste în politica internațională s-au afirmat **teorii cu caracter subiectiv, idealiste** sau **teorii exclusiv normativiste**.

Cele mai importante sunt **doctrinile realismului politic**. Aceste teorii pornesc de la o viziune **reală**, nici optimistă dar nici pesimistă, asupra practicii relațiilor internaționale.

Realismul politic pare a fi mai apropiat de pesimism de vreme ce postulează ideea scopului agenților de pe scena politică internațională ca fiind acela de a obține un câștig în defavoarea altor entități cu caracter etatic.

Potrivit acestei teorii **politica**, inclusiv **politica internațională**, se prezintă ca o luptă dură pentru obținerea de influență, pentru dominație și pentru putere. Această „luptă”, cum îi arată și denumirea, nu se concretizează prin activități de cooperare ci prin activitate concurentă. Politica internațională nu este animată de moralitate și de nobile idealuri ci de ambițiile și interesele protagoniștilor, respectiv a „marilor puteri”.

Politica externă a unui stat urmărește, de principiu, asigurarea securității naționale și valorificarea tuturor capacităților de care dispune acea entitate statală pentru obținerea unor rezultate profitabile. Dacă este posibil, statul urmărește prin politica externă pe care o promovează concretizarea și dezvoltarea unei anumite influențe în raport cu terțe subiecte de drept internațional.

Desigur, privind acest tablou al scenei politice mondiale, care are toate șansele să se perpetueze și pe viitor, problema „**suveranității**” **statelor lumii** apare ca fiind de o majoră importanță.

Indiscutabil, raporturile de interdependență create în lumea contemporană tind să reducă substanțial „valoarea” suveranității statelor.

Astfel, prin crearea asociațiilor de state (Uniunea Europeană, C.S.I.) statele își restrâng **independența** – element esențial al suveranității (suveranitatea externă). Acest proces obiectiv are loc datorită nevoii de organizare și de funcționare efectivă a organizațiilor suprastatale. Statele jertfesc o parte din independență câștigând, în schimb, pe plan economic, sub aspectul stabilității social-politice și mai ales în domeniul militar și strategic.

Într-o măsură mai redusă, statele lumii contemporane renunță parțial la **supremație** – văzută ca latura internă a suveranității. Puterea de stat recunoaște acte îndeplinite de autoritățile unor alte state sau a organizațiilor supraetactice și care își produc efectele pe teritoriul statului în cauză.

Înființarea marilor confederații, care posibil ca într-un viitor mai îndepărtat sau mai apropiat să se transforme în federații reprezintă un pas esențial către globalizarea politică efectivă.

Armonizarea legislației statelor și integrarea acestora în marile ansambluri politico-etice, cu caracter integrator și supranațional au drept consecință firească reducerea tensiunilor și creșterea încrederii pe plan internațional. Umanitatea are astfel șansa să se dedice exclusiv muncii creative, să protejeze valorile fundamentale ale planetei Terra, și în mod special a celei mai importante valori care constituie pilonul central *al politicii* și *al dreptului*: **OMUL**.

Capitolul VII: Analiza constituțională a Statului de Drept în contextul dezvoltării politice a diferitelor țări ale lumii

Înainte de a proceda la analiza efectivă a organizării politice a câtorva state vom reveni, cu câteva precizări, referitoare la tipurile de regimuri politice sau constituționale. Aceasta întrucât în orice stat contemporan organizarea politico-etice, se fundamentează pe un tip concret de regim politic aplicat în țara respectivă.

*. **Regimul politic prezidențial** – oferă o clară separație a puterilor constituite în stat. Acest tip de regim politic acordă președintelui prerogative considerabile care însă nu afectează funcționarea mecanismelor instituțiilor politico-juridice din stat.

Sistemul prezidențial oferă un model autentic de analiză a Statului de Drept dacă se respectă toate formele de control și toate garanțiile care au menirea să îi garanteze stabilitatea și funcționalitatea.

Unica superputere mondială S.U.A. a adoptat – de la fondarea federației americane – regimul politic prezidențial.

*. **Regimul politic parlamentar** – cum arată însăși denumirea, pune accentul pe puterea legislativă, parlamentul constituie principalul factor politic de guvernare.

Puterea executivă este exercitată de Guvern, condus de primul-ministru, care este obligat să răspundă politic în fața Parlamentului.

Șeful statului – președinte sau monarh – constituie o figură politică decorativă, cu atribuții politice reduse, cele mai multe fiind cu caracter protocolar.

În republica parlamentară, evident, președintele este ales de către Parlament.

Șeful statului este responsabil, sub aspect politic. Răspunderea politică este asumată în fața Parlamentului de către Guvern.

* **Regimul politic semi-prezidențial** – cum am avut ocazia să mai amintim în cap. II al prezentei lucrări, îmbină elemente specifice ale regimului prezidențial pur cu elemente specifice ale regimului parlamentar. Acest regim politic caută să înlăture imperfecțiunile regimului prezidențial și a celui parlamentar.

Președintele este ales de națiune având rolul de mediator între puterile constituite în stat. Puterea executivă este exercitată de către Guvern, condus de un prim-ministru. Dacă în regimurile prezidențiale șeful statului este și șeful puterii executive, în regimurile semi-prezidențiale se instituie binomul Președinte – Guvern, fiecare dintre aceste instituții având atribuții proprii, distincte.

În cadrul acestui tip de regim politic președintele, în calitatea sa de șef al statului, poate prezida ședințele Guvernului, în mod cotidian sau, în anumite situații expres menționate de Constituție sau de dreptul obiectiv (pozitiv).

Deși intens criticat, regimul politic semi-prezidențial și-a probat eficiența, cu deosebire în Republica Franceză. Acest regim politic s-a dovedit a fi capabil să realizeze o corectă funcționare a instituțiilor politico-juridice, cu caracter etatic.

* *
*

Precizările anterioare – succinte este adevărat – permit analiza concretă a regimurilor politice instituite în unele state de pe mapamond.

Vom grupa statele ce urmează a fi analizate în raport de regimul politic efectiv aplicat.

Astfel, pentru *categoria regimurilor politice prezidențiale*, vom analiza sub aspect constituțional, următoarele țări: *Statele Unite ale Americii, Republica Federală Brazilia*.

Pentru *tipul regimurilor politice semi-prezidențiale* vom analiza structura politico-juridică și instituțiile etatice din: *Republica Franceză și Austria*.

Și *regimul politic parlamentar* urmează a fi analizat sub aspectul funcționării corecte în: *Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Germania și Imperiul Nipon (Japonia)*.

Vom face referiri și la sistemele politice ale fostelor țări socialiste, aflate în tranziție, analizând în concret regimul constituțional și instituțiile etatice ale *Republicii Federative Ruse*.

În consecință, vom analiza regimurile politice, sub aspect diacronic și sincron, instituite în **opt state** ale lumii.

§ 1. Statele Unite ale Americii

Rolul esențial în viața politică americană îl joacă *partidele politice*. Acestea acționează în perioada electorală pentru atingerea scopurilor politice.

Principalele partide de pe scena politică din S.U.A. sunt partidul democrat și partidul republican. Ambele partide promovează ideile liberale specifice economiei și politicii unui stat capitalist clasic. Democrații sunt mai atașați tradițiilor de apărare a drepturilor statelor federate și promovează consecvent ideea de justiție socială.

Partidul Democrat a fost înființat în anul **1832** continuând lupta politică dusă de *Partidul Democratic Republican* condus de Thomas Jefferson.

Partidul Republican a fost creat în anul **1854**, incluzând liberali și independenți.

Originar, cele două partide politice americane erau caracterizate ca fiind *adversare*, respectiv *adepte* ale federalismului. Tradițional Partidul Democrat își manifestă o doză de neîncredere în statul federal.

Sistemul electoral american se deosebește de sistemele electorale europene.

Principial, alegerile prezidențiale în Statele Unite ale Americii comportă mai multe etape, respectiv:

- *. alegerile primare într-un număr de state;
 - *. convențiile naționale ale Partidului Democrat și ale Partidului Republican;
 - *. declanșarea campaniei electorale;
 - *. alegerea electorilor care dispun de un mandat imperativ pentru alegerea președintelui federal;
 - *. alegerea președintelui S.U.A. de către marii electori;
 - *. investirea președintelui și a vicepreședintelui în funcții.
- Președintele S.U.A. este ales pentru un mandat de patru ani de marii electori.

El nu răspunde politic în fața Congresului, nu îl poate dizolva și nu poate proceda la organizarea de noi alegeri.

Staful prezidențial include: secretari de stat, șefi de departamente numiți de șeful executivului. Cei 15 secretari (miniștri) sunt colaboratori individuali ai președintelui fiind personal responsabili în fața șefului statului.

Sub autoritatea șefului puterii executive funcționează o serie de agenții, cum ar fi: Sistemul Federal de Securitate, Agenția de Informații a S.U.A., Autoritatea pentru relațiile federale de muncă, Agenția Centrală de Investigații (C.I.A) etc.

Șeful statului american nu este ales direct de populație, ci de marii electori, al căror număr este egal cu cel al reprezentanților și senatorilor, la un loc.

Dacă nu există formată majoritatea voturilor exprimate de marii electori, președintele S.U.A. este ales de Camera inferioară a Congresului, respectiv de Camera Reprezentanților.

Congresul S.U.A. – este Parlamentul țării, parlament bicameral, constituit din **Camera Reprezentanților** și din **Senat**.

Camera Reprezentanților – este alcătuită din 435 de membri și 3 reprezentanți ai districtului Washington. Este aleasă pe termen de **doi ani**, prin scrutin uninominal.

Senatul – cameră superioară – se compune din câte doi senatori aleși de fiecare stat federat. Senatorii au un mandat de **șase ani**, fiind aleși direct de către alegători, reînnoirea Senatului efectuându-se cu câte o treime.

În viața politică americană funcția de senator este mai prestigioasă decât cea de reprezentant.

Camerele **Congresului S.U.A.** au competențe în ipoteza revizuirii Constituției federale sau a declarării stării de război.

De asemenea, au atribuții de punere sub acuzare a înalților funcționari ai statului american.

Punerea sub acuzare efectivă se îndeplinește de Camera Reprezentanților iar judecata înaltului funcționar (inclusiv președintele federal) se efectuează de către Senat, prezidat de președintele Curții Supreme a S.U.A.

Fiecare cameră dispune de comisii parlamentare – Camera Reprezentanților are **26**, Senatul deține **20** – care au posibilitatea să propună redactări noi sau să amâne diverse proiecte și acte normative.

Dacă există dezacord între cele două camere se formează o **Comisie de Conciliere** în scopul deblocării situației.

Puterea judecătorească – include tribunalele de district, tribunalele de apel și Curtea Supremă a S.U.A., alcătuită din **9 judecători** al cărei președinte poartă denumirea de **Chief Justice**.

Mai funcționează și alte instanțe cum ar fi: tribunalele teritoriale districtuale, tribunalul S.U.A. pentru Comerț Internațional, tribunalul cu privire la plângerile federale, tribunalul pentru impozite și Curtea pentru apelurile veteranilor.

Competența jurisdicției federale se circumscrie dreptului pozitiv federal. Litigiile dintre Uniune și un stat federat, cele dintre mai multe state federate sau dintre Federație și cetățeni sunt soluționate de către instanțele federale.

Din anul 1803, Curtea Supremă dispune de prerogativa de a verifica și, eventual, de a declara ca fiind neconstituționale legi ale federației cât și legi ale diferitelor state federate.

Procedura de control a constituționalității legilor este premisă și particularităților care invocă excepția de neconstituționalitate. Acesta constituie unica situație de apărare împotriva

legilor federale, deoarece particularii nu dispun de dreptul de a formula o acțiune judiciară împotriva Federației americane.

În prezent S.U.A. sunt alcătuite din 50 de state federate. De-a lungul istoriei politice americane statul federal a adoptat o politică de întărire și de lărgire a prerogativelor sale.

Relațiile dintre statul federal și statele federate se manifestă, în plenitudinea lor, în cazul revizuirii Constituției federale. Această revizuire nu poate fi realizată fără participarea statelor federate. Astfel, Congresul S.U.A. poate efectua o revizuire a Constituției cu majoritatea de 2/3, dar numai la solicitarea parlamentelor a 2/3 din statele federate poate fi reușită o Convenție cu scopul modificării Constituției. Amendamentele adoptate trebuie să fie aprobate într-un termen determinat de puterea legislativă federală de 3/4 din statele federate, înainte de intra efectiv în vigoare.

Fiecare stat federat dispune de propria Constituție și de organe distincte ale puterii de stat. Parlamentele statelor federate sunt bicamerale^{*)}. Puterea executivă, în fiecare stat federat, exercitată de un guvernator, ales pe un termen de 4 ani prin vot universal, direct, secret și liber consimțit.

Competențele legislative revin potrivit dispozițiilor Amendamentului X, statelor federate. Legile statelor federate decid statutul subiectelor de drept (persoane fizice și persoane juridice), regulile referitoare la sistemul electoral, infracțiunile și sancțiunile aplicabile, organizarea judiciară, legislația din domeniul sănătății, învățământului, a armelor, etc. Drept consecință, în teritoriul S.U.A. se constată mari deosebiri legislative de la un stat federat la altul.

Se asigură, astfel, un echilibru între puterea federală și puterile statelor federate care nu a mai fost zdruncinat de la războiul de secesiune din anii 1861-1865.

Constituția S.U.A. se fundamentează pe principiul separației puterilor constituite în stat și pe principiul respectării drepturilor fundamentale ale omului.

Este federația americană un Stat de Drept? Deși se consacră prin Constituție largi prerogative președintelui, în realitatea acestea nu sunt nelimitate.

Adevărata pavăză a Statului de Drept, puterea judecătorească își înfăptuiește în mod real competențele și atribuțiile care îi revin, fapt ce a determinat pe unii doctrinari să considere că în S.U.A. s-a instaurat un „*guvernământ al judecătorilor*”.

Dar tocmai acest „guvernământ al judecătorilor” asigură aplicarea efectivă, în viața socială, a principiului moral – juridic a „domniei legii”. Or, domnia legii presupune legalitate, asigurând nu numai înființarea, crearea dar și funcționarea efectivă a Statului de Drept în țara considerată de politologi superputere a lumii, respectiv în Statele Unite ale Americii.

§ 2. Republica Federativă a Braziliei

În anul 1824 a fost adoptată prima constituție a Braziliei. Aceasta a fost modificată în anul 1834, asigurându-se o puternică descentralizare a provinciilor.

În 1831 acest stat sud – american a interzis traficul de sclavi iar sclavia a fost definitiv abolită în data de 13.05.1888.

Imperiul brazilian fondat în 1822 și-a încetat existența în anul 1889 când monarhia a fost abolită.

În anul 1891 a fost promulgată o nouă Constituție care a fondat un stat prezidențial, republican, democratic și federal.

În Brazilia actualmente este în vigoare Constituția adoptată la 05.10.1988.

^{*)} Cu excepția statului federat Nebraska, din anul 1937.

Titlul III al Constituției este consacrat organizării puterii de stat. Se precizează că organizarea politico-administrativă a Republicii Federative a Braziliei include: uniunea, statele, districtul federal, municipalitățile.

Uniunea – adică statul federal – întreține relații cu statele străine, declară război și încheie pace, emite moneda națională, asigură apărarea națională etc.

Statul federal are competență exclusivă de legiferare în anumite domenii de activitate: în Dreptul Civil, în Dreptul Penal, în legislația comercială, maritimă, în Dreptul muncii ș.a.

Unele domenii de activitate sunt reglementate prin acte normative adoptate atât de statul federal cât și de statele federate: domeniul fiscal, regimul vânătorii, educația, procedurile judiciare etc.

Statele federate au propriile lor Constituții și legi, au Adunări legislative alese pentru un mandat de 4 ani.

Puterea executivă în statele federate se exercită de guvernatori, ajutați de viceguvernatori, aleși pentru un mandat de 4 ani.

Puterea legislativă federală este exercitată de **Congresul național** alcătuit din **Camera Deputaților** și din **Senatul federal**. Fiecare cameră parlamentară are un mandat de 4 ani.

Camera Deputaților se compune din reprezentanți ai națiunii aleși de fiecare stat federat.

Senatul federal este compus din reprezentanții statelor și ai districtului federal. Fiecare stat alege câte 3 senatori pentru un mandat de 8 ani.

Puterea legiuitoare federală adoptă legile de competența Uniunii.

Constituția federală conferă Congresului național și alte competențe printre care: de autorizare a șefului statului de a declara starea de război; de a ratifica tratatele internaționale; de a autoriza pe președintele sau vicepreședintele republicii să lipsească din țară mai mult de 15 zile etc.

Camera Deputaților poate autoriza punerea sub acuzarea a președintelui sau vicepreședintelui cu votul a 2/3 din numărul membrilor săi.

Senatul este competent să judece pe președinte sau pe vicepreședinte pentru crime (infrațiuni).

Puterea executivă federală este încredințată de Constituția Președintelui Republicii.

Președintele Republicii numește și demite miniștrii de stat; promulgă și dispun publicarea legilor, exercită atribuțiile de comandant suprem al forțelor armate braziliene, numește înalți demnitari ai Republicii, ș.a.

Puterea judecătorească cuprinde instanțele judecătorești: Curtea Supremă Federală, Curtea Superioară de Justiție, Curțile federale regionale și judecătorii federali; Curțile și judecătorii de muncă; Curțile și judecătorii electorali; Curțile și judecătorii statelor federate, ai districtului federal și ai teritoriilor.

Judecătorilor brazilieni, Constituția federală le garantează **inamovibilitatea**.

Curtea Supremă Federală a Braziliei are în componență 11 judecători aleși dintre cetățenii cu o pregătire juridică excepțională și cu o reputație neștirbită. Această instanță hotărăște în litigiile cu caracter constituțional și soluționează procesele pornite împotriva înalților demnitari ai Republicii.

Se observă din această analiză că legea fundamentală a statului brazilian respectă principiul separației puterilor constituite în stat.

Întrucât o perioadă relativ îndelungată Brazilia a avut un regim politic quasi-dictatorial, fundamentat pe puterea armată (până la 1987 – când Adunarea Constituantă și-a început

lucrările), o importanță aparte o are titlul V al Constituției referitor la forțele armate și la forțele de securitate publică.

Forțele armate se află sub comanda președintelui Republicii. Cetățenii bărbați au obligația satisfacerii serviciului militar (femeile și clericii sunt scutiți în timp de pace). Se prevede și un serviciu alternativ pentru cetățenii care din motive de conștiință nu doresc să participe la activitățile militare.

Sunt reglementate, de asemenea, *starea de apărare* și *starea de asediu*.

De o importanță covârșitoare pentru instituirea unui regim democratic este titlul II al Constituției, care consacră drepturile și garanțiile fundamentale ale cetățenilor brazilieni.

În acest titlu sunt cinci capitole referitoare la: drepturile și îndatoririle individuale și colective (cap. I); drepturile sociale (cap. II); chestiunile naționalității (cap. III); drepturile politice (cap. IV) și statutul partidelor politice (cap. V).

Constituția Republicii Federative a Braziliei menționează 77 de drepturi și îndatoriri cu caracter individual sau colectiv.

Drepturile fundamentale sunt consacrate și garantate, în mod efectiv, asigurând cadrul protejării tuturor drepturilor subiective ale cetățeanului. Nu vom insista asupra analizării acestor drepturi – deși avem Constituția acestui stat în față – dar vom menționa că Republica Federală a Braziliei întrunește – cel puțin formal – condițiile și elementele necesare pentru *a fi considerată un Stat de Drept cu un regim politic prezidențial*.

Desigur, consacrară drepturilor și libertăților fundamentale și prevederea separației puterilor etatice trebuie să conducă atât la democratizarea vieții social-politice a țării cât și la afirmarea tot mai puternică, a principiului legalității în activitatea tuturor instituțiilor etatice din Republica Federativă a Braziliei.

§ 3. Republica Franceză

Constituția franceză actuală a fost adoptată și a intrat în vigoare la data de 04.10.1958. Ea se întemeiază pe filosofia politică a generalului De Gaulle. Puterile etatice sunt separat și echilibrate fiind, în mod tradițional, formate din: legislativ, executiv și judiciar.

Parlamentul francez – exercită puterea legiuitoare fiind alcătuit din două camere.

Șeful statului - este un arbitru situat deasupra evenimentelor politice și a partidelor.

Constituția Republicii Franceze prevede un parlament bicameral, alcătuit din *Adunarea Națională* și din *Senat*.

Adunarea Națională – are în componență 277 de deputați aleși prin vot universal, egal, direct și liber exprimat, pe durata unui mandat de **5 ani**. Senatul este alcătuit din 321 de senatori, aleși pentru un mandat de **9 ani**.

Adunarea Națională dispune de prerogative distincte în raport cu Senatul.

Principalele atribuții ale Parlamentului sunt legate de elaborarea legilor. Parlamentul francez poate adopta acte normative juridice în orice domeniu de activitate.

Parlamentul exercită controlul asupra activității guvernului, materializat prin: întrebări și interpelări adresate membrilor Guvernului de către parlamentari; funcționarea unor comisii de anchetă înființate de Parlament precum și prin controlul efectuat de membrii puterii legislative cu privire la realizarea politicilor europene.

Alături de puterea legiuitoare o altă instituție etatică, cu caracter politic și juridic, de excepțională importanță este aceea a *Președintelui Republicii Franceze*.

Începând cu anul 1962, Președintele Republicii este ales în mod direct de către cetățenii cu drept de vot. Mandatul Președintelui este de **7 ani**.

Dintre prerogativele proprii șefului statului francez amintim: numirea primului ministru; prerogativa de a adresa mesaje Parlamentului; numirea președintelui și a membrilor Consiliului Constituțional; sesizarea Consiliului Constituțional; etc.

Președintele dispune și de prerogative, partajate cu alte organe, care necesită acordul altor autorități publice. Sunt astfel de prerogative – conducerea relațiilor internaționale; exercitarea atribuțiilor de comandant suprem al armatei și recurgerea la dispozițiile art. 16 care îi permite luarea măsurilor necesare pentru asigurarea funcționalității normale a autorităților statului.

Atribuțiile ce pot fi exercitate în temeiul art. 16 nu au caracter arbitrar sau discreționar. Președintele Republicii nu poate dizolva Parlamentul și nu poate iniția procedura modificării Constituției, cât timp exercită puterile conferite cu caracter excepțional.

În relațiile sale cu Guvernul, Președintele Republicii are dreptul de a prezida ședințele Consiliului de Miniștri și de a semna anumite decrete emise de Guvern.

În raport cu Parlamentul, Președintele Republicii poate interveni pentru ca Guvernul să retragă de pe ordinea de zi un anumit proiect de act normativ. Acest fapt constituie o prerogativă a șefului statului de a interveni – prin mijlocirea legislativă.

De asemenea, șeful statului poate adresa mesaje sau poate solicita puterii legiuitoare efectuarea unei noi dezbateri asupra unui proiect de lege.

În raport cu puterea judecătorească Președintele Republicii Franceze este, de drept, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii și poate uza de dreptul de grațiere a persoanelor condamnate.

Guvernul Republicii Franceze – este, alături de Președinte, titular al puterii executive. În Republica Franceză executivul este bicefal, fiind compus din: Președinte și Consiliul de Miniștri.

În cadrul Guvernului un rol central revine primului ministru și relației pe care acesta o cultivă cu șeful statului.

Deși în Franța există tendința de autonomizare a voinței Guvernului în raport cu voința șefului statului, totuși se constată că atât primul-ministru cât și ceilalți membri ai Guvernului sunt „la dispoziția” Președintelui Republicii.

Distanțarea Consiliului de Miniștri în raport cu Președintele Republicii a fost constatată de analiștii politic francezi, ea constituind mai curând o stare de fapt decât o „realitate instituționalizată” din punct de vedere juridic.

Miniștrii sunt conducători ai administrațiilor subordonate. Aceștia contrasemnează actele Președintelui Republicii sau ale premierului, când se referă la probleme din aria de competență a ministrului pe care îl conduc.

Puterea judecătorească – constituie o autoritate independentă în raport cu celelalte două puteri constituie în stat: legislativul și executivul.

Președintele Republicii este garantul independenței puterii judecătorești.

Constituția franceză se referă la Consiliul Superior al Magistraturii și la atribuțiile îndeplinite de acest organ etatic, la Înalta Curte de Casație, la compunerea acesteia și la competența de judecată.

Consiliul Constituțional – are în componență atribuția de control a constituționalității legilor. Membrii acestei Consilii, în număr de *nouă*, sunt desemnați astfel: *trei* de președintele Adunării Naționale; *trei* de președintele Senatului și *trei* de către șeful statului.

Membrii Consiliului au un statut identic cu cel al înalților demnitari ai statului francez și sunt numiți pe termen *de 3, 6 și respectiv 9 ani*, având o independență efectivă în exercitarea funcțiilor.

Nu avem intenția să analizăm detaliat atribuțiile Consiliului Constituțional. Totuși, o precizare credem că se impune: deși această instituție a fost deseori criticată datorită puterilor considerabile pe care le posedă, peisajul politico-juridic francez ar fi de neconceput fără această instituție extrem de importantă a statului. Oamenii de stat și, în general politicienii francezi, înclină spre conferirea unor noi atribuții Consiliului Constituțional, motivat de faptul că jurisprudența sa este puternic ancorată în realitatea socială iar deciziile pronunțate sunt fondate pe analize juridice aprofundate.

* *
*

Este de prisos să discutăm dacă Republica Franceză este sau nu este un Stat de Drept. Așa cum rezultă și din analiza efectuată în lucrarea noastră, doctrinarii francezi au fost printre primii care au fundamentat concepțiile referitoare la Statul de Drept. De asemenea, statul francez a constituit după 1789-1791, un adevărat creuzet în care au fost conturate, practic vorbind, principalele drepturi și libertăți fundamentale ale omului. Tot Franța a resimțit, pozitiv și novator, concepția lui Montesquieu referitoare la specializarea, separația și echilibrul puterilor constituite în stat precum și doctrinele avansate de marii gânditori ai Dreptului precum: Leon Duguit, A. Hauroin și mulți alții, referitoare tocmai la stabilirea preeminenței Dreptului în raport cu Statul.

§ 4. Austria

La data de 25.10.1955 a fost adoptată Legea constituțională federală a Republicii Austria. Această Constituție este și astăzi în vigoare, motiv pentru care o vom utiliza la analiza mecanismelor politico-juridice și a instituțiilor etatice.

Austria este o republică federală și democratică, compusă din următoarele landuri (state federate): Burgenland, Karnten, Niederoisterreich, Oberosterreich, Salzburg, Steriermark, Tirol, Voralberg și Wien.

Teritoriul tuturor statelor federate (a landurilor) formează teritoriul statului federal.

În Austria limba oficială a statului este germana.

De competența exclusivă a federației sunt următoarele domenii: constituționalitatea, relațiile internaționale, finanțele și emisiunile monetare, legislația civilă, siguranța și ordinea publică, legislația muncii și poliția federală. În aceste domenii statul federal este competent atât din punct de vedere legislativ cât și din punct de vedere a puterii executive.

Există situații în care aptitudinea de a legifera revine federației dar aplicarea legilor este dată în competența puterii executive a statelor federale cum ar fi în următoarele ipoteze: energia electrică, existența persoanelor defavorizate, poliția rutieră, statutul cadrelor didactice etc.

Dacă dispozițiile constituționale nu prevăd expres competența statului federal domeniile respective de reglementare și de aplicare efectivă a actelor normative revin puterii legislative sau/și puterii executive a statelor federate (a landurilor).

Puterea legislativă federală – se exercită de către Parlamentul federal, alcătuit din două Camere: **Consiliul Național** și **Consiliul Federal**.

Consiliul Național – este ales prin vot secret, egal, direct și liber exprimat de către cetățeni. Cuprinde 183 de deputați aleși pentru un mandat de **4 ani**. Această Cameră poate adopta o moțiune de cenzură fapt ce conduce la demiterea Guvernului.

Consiliul Federal – are un drept de veto suspensiv ce poate fi exercitat numai pentru apărarea intereselor statelor federate (a landurilor).

Puterea executivă federală – este bicefală în sensul că se exercită de **Președintele federal** împreună cu **Guvernul federal**.

Președintele federal – este ales de cetățenii cu drept de vot. Președintele federal are atribuții identice cu cele obținute de șefii de state din republicile cu regimuri politice semi-prezidențiale.

Guvernul federal – cuprinde: Cancelarul federal, vice-cancelarul federal.

Cancelarul federal este numit în funcție de șeful statului.

Președintele federal numește pe miniștrii federali la propunerea Cancelarului federal.

Guvernul federal este răspunzător politic în fața Consiliului Național. Răspunderea politică a executivului este solidară dar se poate individualiza la unul sau mai mulți miniștri.

Dacă Consiliul Național retrage încrederea acordată Guvernului federal, Cancelarul federal este obligat să demisioneze. Dacă retragerea încrederii se referă la unul sau mai mulți miniștri, aceștia sunt destituiți din funcțiile deținute în executiv.

Puterea judecătorească – se întemeiază pe principiul constituțional al independenței judecătorilor. Aceștia dispun de inamovibilitate.

La judecarea anumitor crime care au un grad sporit de pericol social generic (abstract), există obligativitatea constituirii juriului.

Și infracțiunile cu caracter politic sunt judecate de Curțile cu jurați.

Curtea Constituțională – este instituită prin art. 137 din Constituția Republicii Austria. Este un organ cu dublu caracter, politic și juridic, având competență în următoarele domenii: acțiuni introduse împotriva federației sau a statelor federate dacă nu le rezervă tribunalelor de drept comun; soluționează conflictele pozitive sau negative de competență între instanțele judecătorești și organe ale puterii executive înzestrate cu atribute de jurisdicție; soluționează conflictele și litigiile ivite între statele federate (landurile) sau cele dintre statul federal și un stat federat.

Desigur, Curtea Constituțională poate dispune anularea unei legi pe motiv că este neconstituțională, dar numai în situația în care a fost investită legal cu o cerere expresă.

Puterea legislativă și puterea executivă a statelor federate (a landurilor).

În statele federate puterea legislativă este încredințată unor adunări numite **Landtage**. Legile fiecărui stat federat sunt adoptate de aceste adunări și publicate în Jurnalul Oficial al Landului.

Puterea executivă se exercită, în fiecare stat federat, de un Guvern numit de Adunarea statului (landtag). Guvernul landului este prezidat de landeshaupt – mann (conducător) și este alcătuit din miniștri de resort.

* *
*

În Republica Austria, stat federal și democratic, toate organele aparținând celor trei puteri constituite în stat respectă principiul legalității care guvernează principiul legalității care generează atât actele cu caracter administrativ cât și actele cu caracter judiciar.

Statul austriac este, la momentul de față, **un Stat de Drept** atât sub aspect substanțial cât și din punct de vedere formal, constituind un veritabil exemplu pentru țările din Estul Europei aflate în tranziție, și cu deosebire pentru țările din fosta U.R.S.S.

§ 5. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord

Marea Britanie a fost creată, din punct de vedere constituțional, prin unirea Scoției cu Anglia sub denumirea de Regatul Unit al Marii Britanii, în anul 1707 și ulterior prin alipirea Irlandei.

Regatul Unit nu are o constituție scrisă dar dispune de o largă paletă de documente privitoare la garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Autoritățile etatice:

Parlamentul Marii Britanii este compus din **Camera Comunelor** și **Camera Lorzilor**.

Pentru **Camera Comunelor** alegerile se realizează prin vot direct și secret, pe baza scrutinului uninominal, cu majoritate simplă. Membrii acestei camere se bucură de imunitate parlamentară în legătură cu activitățile desfășurate în cadrul organismului legiuitor. Nu pot candida pentru a fi aleși în Camera Comunelor: membrii forțelor armate, poliștii, alți funcționari publici și judecătorii.

Camera Lorzilor – a slăbit treptat ca influență, prin actele adoptate în anii 1911, 1932 și 1949.

Această cameră are competențe legislative și poate dezbate chestiuni importante pentru activitatea statului. Este alcătuită din persoane fizice care dețin titluri mobiliare ereditare. Succesorii pairilor ereditari nu vor mai avea dreptul să participe la lucrările Camerei Lorzilor, ei vor fi treptat înlocuiți de reprezentanții profesiilor, de industriași, de oameni de știință, etc. Practic, Partidul Conservator dorește întărirea și menținerea competențelor acestei camere a Partidului britanic, în timp ce Partidul Laburist adoptă teza reducerii progresive a competențelor conferite Camerei superioare a Parlamentului.

Procedura legislativă britanică cuprinde mai multe etape:

- moțiunea, prin care se solicită aprobarea prezentării unui proiect sau a unei propuneri legislative;

- prezentarea propunerii sau proiectului și lecturarea inițială a documentului;

- lecturarea secundă a inițiativei legislative, discutarea fondului, depunerea de amendamente;

- examinarea în comisiile parlamentare, articol cu articol, a textului propus;

- a treia lectură a proiectului de lege și adoptarea efectivă a textului.

Proiectul de lege sau propunerea legislativă este trecută de la o cameră la cealaltă, unde urmează o procedură quasi-identică

Legea devine obligatorie când este sancționată de monarh. Bugetul este votat de Camera inferioară fără participarea Camerei Lorzilor.

Marea Britanie comportă un sistem bipolar în privința partidelor politice.

Diacronic, în anul 1867 a fost constituită Uniunea Asociațiilor naționale conservatoare și constituționale, iar în anul 1877 a luat ființă Federația Națională Liberală.

Cele două mari partide din Marea Britanie contemporană au consacrat instituția **liderului politic** în sensul desemnării obligatorii și automate în funcția de prim-ministru a șefului partidului învingător în alegeri.

Liderul politic are aptitudinea de a desemna pe președintele partidului.

Fiind un sistem politic format din două mari partide politice, alegerile din Marea Britanie – și ne referim la alegerile generale – au menirea fie de a confirma, fie de a schimba guvernul.

Monarhul britanic – are atribuțiile limitate caracteristice regimului parlamentar. Pe măsura afirmării Parlamentului au scăzut prerogativele Suveranilor.

Principala prerogativă a monarhului constă în numirea primului ministru. Acesta exercită o oarecare influență și cu ocazia numirii miniștrilor.

Monarhul poate demite Guvernul prin desărcinarea primului ministru, poate dizolva Parlamentul, poate exercita dreptul de veto în cazul anumitor legi și poate acorda grațierea unor persoane condamnate.

Deși are puteri restrânse monarhul britanic reprezintă un simbol al națiunii și personifică, materializează imparțialitatea.

Primul-ministru britanic – a fost instituționalizat prin „Reform Act” din anul 1832, prin care s-a consacrat obligația numirii în această funcție a liderului partidului majoritar în Camera Comunelor.

Primul ministru are următoarele atribuții: este liderul partidului din care provine, este răspunzător pentru desemnarea miniștrilor, demite miniștri, prezidează ședințele Cabinetului, este liderul Camerei Comunelor, comunică monarhului deciziile adoptate de Guvern etc.

Cabinetul britanic – decide cu privire la marile direcții politice atât pe plan intern cât și internațional, coordonează politicile diferitelor departamente, realizează planuri pentru atingerea unor obiective etc.

Puterea judecătorească – se realizează printr-o multitudine de instituții care au atribuții jurisdicționale.

Sistemul judiciar britanic a fost reorganizat prin **Judicature Act** din 1873-1875, el cuprinzând: **Curtea Supremă Judiciară**, **Curtea de Apel**, cu o divizie (secție) civilă și una criminală (penală), **Înalta Curte** și **Curțile Coroanei**.

În materie civilă sunt componente: Curțile de ținut, Înaltele Curți, Curțile de Apel și Camera lorzilor, iar în materie penală (criminală) au competență: Curțile de Apel, Curțile Coroanei, Înalta Curte.

După cum este bine știut în Regatul Unit dreptul are ca sursă principală „**Common Law**”-ul și respectiv „**Case Law**”-ul (precedentul judiciar).

Common Law, la origine a constituit un amalgam de procedee, spețe și hotărâri pronunțate de diferite instanțe.

Instanțele judecătorești britanice au o contribuție însemnată la respectarea drepturilor subiective ale cetățenilor.

Deși lipsit de o constituție scrisă, sistemul politic britanic este apreciat ca fiind **particular** în raport cu alte tipuri de regimuri politice (inclusiv parlamentar). Principiul separației puterilor în stat este aplicat, cu diferite nuanțe, și în Regatul Unit. Consecința este reprezentată de echilibrul realizat între puterile etatice. Libertatea economică și politică a fundamentat practic drepturile și libertățile conferite britanicilor.

Marea Britanie este prima democrație europeană, sub aspect istoric și constituie, la momentul de față, un model de funcționare a instituțiilor publice și de garantarea și ocrotire a drepturilor cetățenești.

§ 6. Republica Federativă a Germaniei

Constituția Republicii Federative a Germaniei a fost adoptată la data de 23.05.1949.

Constituția R.F.G. consacră spații largi protejării drepturilor fundamentale ale omului. Sunt inserate principalele drepturi în cuprinsul legii fundamentale.

Drepturile și libertățile fundamentale sunt menționate în cap. I.

În cap. II este reglementată relația dintre statul federal și statele federate.

Art. 23 din Constituție nominaliza landurile (statele federate) pe teritoriul cărora urma să se aplice imediat: Baden, Saxonia de Jos, Bavaria, Bremen, Marele Berlin, Slasswig – Hollstein, Wurtemberg – Baden și Wurtemberg – Hohenzolern.

Legea fundamentală prevede principiul supremației dreptului internațional. Astfel, Federația poate transfera drepturi de suveranitate unor instituții internaționale. Se prevede că normele generale ale dreptului internațional fac parte integrantă din dreptul federației.

Statele federate (landurile) exercită autoritatea etatică, în mod plenar, cu excepția dispozițiilor contrare legii fundamentale.

Dreptul federal are întotdeauna prioritate în raport cu dreptul statului federat (a landului).

Autoritățile etatice:

Bundestagul – reprezintă puterea legislativă a Federației germane. Este camera inferioară a Parlamentului, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Își desfășoară activitatea în ședințe și poate constitui comisii de anchetă pentru cercetarea unor probleme deosebite.

Bundesrat-ul – este a doua cameră a legislativului alcătuită din membrii guvernelor statelor federate. În acest mod, landurile participă la legiferarea dreptului federal și la administrarea statului federal.

Președintele Republicii – este ales de către Adunarea Federală pentru un mandat de 5 ani. Șeful statului federal poate fi reales o singură dată.

Președintele federației reprezintă statul federal pe plan internațional. Are, desigur, și alte atribuții: numește și revocă din funcție pe judecători, pe funcționarii federali, pe ofițeri și subofițeri, grațiază persoanele fizice condamnate, etc.

Guvernul federal – este compus din Cancelarul federal și miniștrii federali.

Cancelarul federal – stabilește principiile fundamentale ale politicii. Conduce întreaga activitate guvernamentală.

Miniștrii federali – ca de altfel și cancelarul federal, nu trebuie să exercite, pe perioada mandatului, nici o altă funcție sau profesie. Miniștrii federali de resort conduc activitatea departamentelor ai căror titulari sunt.

Legea fundamentală germană prevede o procedură de înlăturare a Cancelarului federal, în anumite situații. În concret, dacă camera inferioară a Parlamentului – Bundestagul – își exprimă neîncrederea în Cancelar, votând un succesor al său, cu o majoritate absolută, șeful statului va trebuie să revoce pe Cancelarul federal în exercițiu și să numească, în această funcție, persoana fizică aleasă.

Puterea judecătorească – este exercitată de judecători din cadrul Tribunalului Constituțional Federal, a Tribunalelor federale sau din cadrul Tribunalelor landurilor (a statelor federate).

Sunt interzise tribunalele excepționale sau extraordinare. Tribunalele speciale pot fi înființate numai în temeiul legii.

Cu privire la sistemul politico-juridic existent în fost R.D.G. precizăm următoarele: acest stat a avut două Constituții: prima la 07.10.1949 și a doua adoptată la 06.04.1968, modificată la 07.10.1974.

Organul legislativ al Republicii Democratice Germane era unicameral, având un mandat de 4 ani. Funcția de șef al statului era încredințată Consiliului de Stat, organ colegial, ales de Camera Poporului (Parlament).

Consiliul de Miniștri al R.D.G. era ales de Camera Populară, în raport de care răspundea politic. Consiliul de Miniștri prezenta Camerei Populare informări anuale asupra activității desfășurate.

Organul legislativ se pronunța asupra acestor informări prin vot.

* *
*

După reunificarea celor două state germane pe data de **03.10.1990**, Constituția Republicii Federative a Germaniei a fost extinsă și pe teritoriul Republicii Democrate Germania. Practic, la **26.07.1990** Parlamentele din R.F.G. și R.D.G. au hotărât ca viitorul parlament german să fie ales prin vot unic.

La data de **31.08.1994**, au fost retrase ultimele trupe ruse din Germania, iar la **08.09.1994**, s-a procedat la retragerea finală a trupelor anglo-franco-americane din Berlin.

După absorbirea R.D.G. de către R.F.G. nu a fost adoptată o nouă Constituție, Legea fundamentală germană din 23.05.1949 continuând să fie aplicată pe întreg teritoriul statului federal.

Republica Federativă a Germaniei reprezintă un Stat de Drept, poate cel mai dezvoltat din Europa, sub aspectul respectării drepturilor omului și a cantonării puterilor publice exclusiv în sfera principiului legalității.

Filosofia politică ce a stat la temelia Legii fundamentale din 23.05.1949 nu numai că își dovedește valabilitatea dar constituie, și la momentul actual, elementul de clădire a tuturor structurilor și instituțiilor europene contemporane. Pierzând două războaie mondiale, Germania a înțeles că singura modalitate de afirmare o reprezintă dezvoltarea economică activă dublată de stabilitatea principiilor politice pe care sunt așezate instituțiile statului.

Indiscutabil astăzi „**motorul**” Uniunii Europene, al întregii Europe Occidentale, îl constituie Republica Federativă a Germaniei.

§ 7. Imperiul Nipon (Japonia)

Constituția Japoniei a fost adoptată în condițiile înfrângerii militare a acestei țări în cel de-al Doilea Război Mondial.

Regimul politic japonez este un regim imperial dar trebuie precizat că împăratul a renunțat la invocarea originii sale divine.

Constituția a fost adoptată la data de 03.11.1946 și a instituit mecanisme politice, cu caracter democratic, în vederea guvernării țării.

Instituțiile etatice:

Împăratul – reprezintă un simbol al națiunii și al unității naționale. Acesta nu are nici o atribuție în materie de guvernare dar poate îndeplini anumite acte în materie de stat, prevăzute expres de Constituție.

Aceste aspecte în materie de stat care sunt la dispoziția împăratului sunt:

- promulgarea revizuirii Constituției, a legilor, decretelor și tratatelor internaționale;
- convocarea Dietei;
- dizolvarea Camerei reprezentanților;
- proclamarea alegerii generale a membrilor Dietei;
- atestarea numirii și revocării miniștrilor și acordarea deplinelor puteri ambasadorilor;

- decretarea amnistiei generale sau speciale;
- acordarea de distincții;
- atestarea ratificării tratatelor internaționale și a altor documente diplomatice;
- primirea ambasadorilor;
- exercitarea unor acte de ceremonial.

În momentul de față instituția împăratului este subordonată cerințelor Statului de Drept deoarece drepturile și puterile suveranului nu reprezintă altceva decât acte decorative și simbolice.

Constituția niponă prevede că tronul este ereditar iar succesiunea la tron se realizează în conformitate cu Codul familiei imperiale, adoptat de Dietă-

Cap. III al Constituției japoneze consacră drepturile și obligațiile cetățenilor. Sunt astfel consacrate drepturi tradiționale specifice regimurilor politice democratice.

Sunt menționate prevederi din convențiile internaționale, cum ar fi: interzicerea torturii, a pedepselor aplicate cu cruzime, interzicerea sclaviei.

Continuând expunerea succintă a instituțiilor etatice, reținem că **Dieta** constituie unicul organ legislativ al statului și, totodată, organul suprem al puterii de stat.

Dieta este compusă din două camere: Camera reprezentanților și Camera consilierilor.

Camera reprezentanților are un mandat de patru ani în timp ce Camera consilierilor este aleasă pentru un mandat de șase ani.

Dacă Camera reprezentanților este dizolvată își încetează automat activitatea și Camera consilierilor.

În activitatea de legiferare se pare că legiuitorul constituant a dat prioritate Camerei reprezentanților, în calitatea sa de cameră inferioară a Parlamentului. Astfel, dacă un proiect de lege adoptat de Camera reprezentanților este respins de Camera consilierilor va putea fi totuși sancționat ca lege dacă va fi adoptat din nou de Camera reprezentanților cu o majoritate de cel puțin 2/3 din numărul membrilor prezenți.

Și în privința proiectului de buget Camera reprezentanților are proeminență în raport cu camera superioară a Dietei.

Cabinetul ministerial – este titularul puterii executive. Cabinetul este alcătuit din: președintele Cabinetului (prim-ministru) și miniștri de resort. Cabinetul ministerial este responsabil – în solidar – în fața Dietei.

Primul – ministru este desemnat de Dietă dintre membrii săi. Acesta îi numește și îi revocă pe miniștri.

Cabinetul ministerial asigură rezolvarea problemelor curente cu caracter administrativ dar are și o serie de competențe speciale dintre care amintim:

- asigură executarea efectivă a legilor;
- conduce efectiv treburile publice;
- încheie tratate diplomatice dar acestea trebuie să fie, de regulă, în prealabil aprobate de Dietă;

- emite decrete în vederea executării legilor;

- hotărăște amnistia generală sau specială și dispune asupra diminuării pedepselor și asupra reabilitării.

În sistemul politic nipon șeful partidului majoritar este desemnat de Dietă în funcția de prim – ministru.

Puterea judecătorească – se exercită de Curtea Supremă și de instanțele judecătorești ierarhic inferioare. Judecătorii sunt independenți fiind supuși Constituției, legilor și propriilor conștiințe.

Curtea Supremă realizează controlul constituționalității legilor, decretelor, regulamentelor și tuturor actelor cu caracter individual.

În soluțiile pronunțate de instanțele, judecătorești se urmărește în mod activ obținerea armoniei și perfecțiunii. Niponii nu au adoptat un sistem judiciar tranșant, în care verdictele pot fi transpuse în două culori: **alb** respectiv **negru**. Ei încercă pe toate căile și prin toate mijloacele **RECONCILIAREA** părților litigante.

Din acest motiv sistemul judiciar nipon este atât de diferit de sistemele judiciare europene.

Europenii caută adevărul judiciar – cel rezultat din probele administrate – în timp ce la japonezi Dreptul tinde spre realizarea echității, având un puternic accent moral – etic.

* *
*

Din scurta analiză realizată reținem că Japonia, cum este și firesc, prezintă anumite particularități dar, de principiu, poate fi considerată un stat în care drepturile fundamentale ale omului și principiile legalității și a ierarhiei normelor juridice sunt pe deplin respectate.

În consecință, Japonia cu toate că are un regim politic imperial este un Stat de Drept.

Caracterizarea Japoniei ca fiind un Stat de Drept este strâns legată de prerogativele împăratului.

Împăratul este considerat imuabil și sacru, însărcinat să asigure continuitatea statului și permanența Japoniei eterne; dar el nu este (sau nu mai este) decât o palidă reflectare a splendorii trecute a dinastiilor divine. Deținând altă dată toate drepturile de suveranitate, el nu își mai datorează astăzi funcțiile sale decât voinței poporului, în care rezidă puterea suverană. Practic, puterile politice ale împăratului sunt inexistente^{*)}.

§ 8. Republica Federativă Rusă

Constituția Republicii Federative Ruse a fost adoptată la data de 13.12.1993 de către poporul multinațional al Federației.

Constituția consacră respectul pentru memoria înaintașilor, credința în bine, dreptate și adevăr. Ea își propune să asigure prosperitatea Rusiei.

În **Titlul I, capitolul I din legea fundamentală** se precizează că „Federația Rusă este un stat democratic federativ de drept, cu formă republicană de conducere”.

Titularul suveranității este poporul multinațional al Rusiei care, fie nemijlocit, fie prin organele puterii de stat o exercită.

Cap. II al Constituției este consacrat drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Sunt enumerate drepturile fundamentale garantate precum și libertățile ocrotite și recunoscute. Enumerarea drepturilor este amplă prevăzându-se că ocrotirea acestora constituie obiect de preocupare al tuturor instituțiilor și organelor etatice. Sunt astfel prevăzute: egalitatea în fața legii, dreptul la viață, dreptul la libertate și inviolabilitatea vieții private, dreptul la secretul corespondenței, invincibilitatea domiciliului, dreptul de definire a apartenenței naționale, dreptul de utilizare a limbii materne, dreptul la proprietate, inclusiv la proprietatea privată, dreptul la

^{*)} Encyclopedia Universalis, pag. 945

muncă, ocrotirea maternității, copilăriei și a familiei, dreptul la locuință, dreptul la învățătură, garantarea proprietății intelectuale, libertatea de a se adresa justiției pentru realizarea drepturilor subiective, etc.

Limitarea drepturilor sau a libertăților se poate realiza exclusiv printr-o lege federală și numai pentru apărarea statului, a moralității, a sănătății publice pentru o perioadă determinată în timp.

Art. 65 din Constituție se referă la structura federală a statului, sunt enumerați subiecții Republicii Federative Ruse: **republici, ținuturi, regiuni, districte**. Fiecare subiect sau categorie de subiecte are un **statut** precizat de Constituția statului federal cât și de Constituția statului federat.

Legea fundamentală nominalizează competențele statului federal în raport cu statele federale. Aceste competențe se referă la: adoptarea Constituției federale și a legilor federației; cetățenie; sistemul organelor legislative, executive și judecătorești; proprietatea statului federal, băncile federale, bugetul federal, activitățile de cercetare a spațiului cosmic, relațiile internaționale ale țării, apărarea națională, siguranța publică, organizarea justiției, legiferarea în materie penală, de procedură penală și în materia Dreptului execuțional Penal; amnistie și grațiere, etc.

Cu excepția competențelor statului federal, subiecți federației dispun de întreaga putere de stat.

Autoritățile etatice din Republica Federativă Rusă sunt următoarele:

Președintele Republicii Federative Ruse – este șeful statului fiind ales pentru o perioadă de patru ani prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Acesta reprezintă statul federal în relațiile internaționale.

Șeful statului federal dispune de anumite prerogative, prevăzute de art. 83-93 din Constituție; numește primul-ministru federal; numește și revocă miniștrii federali; prezintă candidaturi, către Consiliul Federației, pentru numirea judecătorilor tribunalului Constituțional al Federației, ai Tribunalului Suprem; propune candidaturi, către Consiliul Federației, pentru numirea Procurorului General al Federației și pentru numirea judecătorilor de la Tribunalul Suprem de Arbitraj, conduce Consiliul Securității Federației Ruse; numește și revocă pe Comandantul Suprem al forțelor armate ale Federației Ruse.

Președintele realizează conducerea activității de politică externă în sensul că poartă negocieri și semnează tratatele internaționale la care Federația este parte.

Poate declara starea de război în anumite zone ale țării informând Parlamentul.

Adunarea Federală – reprezintă organul legislativ al statului și este formată din două camere: Duma de Stat (camera inferioară) și Consiliul Federației (camera superioară).

Duma de Stat – are în componență 450 de deputați, aleși pentru un mandat de patru ani.

Consiliul Federației – este format din câte doi reprezentanți ai subiecților Federației Ruse (unul din partea organelor reprezentative și unul din partea autorităților executive).

Constituția prevede modul de desfășurare a activităților camerelor Parlamentului. Există o serie de atribuții care sunt exercitate exclusiv numai de una dintre camerele Adunării Federale. Astfel: Consiliul Federației este competent să confirme schimbarea granițelor dintre subiecții Federației în timp ce Duma de Stat este competentă să acorde votul de încredere Guvernului federal.

Guvernul Federației Ruse – înfăptuiește puterea executivă a statului federal. Este alcătuit din: președintele Guvernului Federației, locuitorii acestuia și miniștrii federali de resort.

Președintele Guvernului Federației – trasează principalele direcții ale activității Guvernului federal.

Guvernul Federației Ruse – asigură îndeplinirea politicilor financiar – monetare, ia măsuri pentru asigurarea legalității, a securității statului și pentru realizarea politicii externe.

În realizarea atribuțiilor sale Guvernul federal emite hotărâri și dispoziții. Aceste acte normative trebuie să fie în concordanță cu Constituția federală și cu legile federale.

Puterea judecătorească – se exercită de către instanțele judecătorești.

Judecătorii dispun de independență și se supun exclusiv Constituției și legilor federale. Pentru a fi numit judecător o persoană fizică trebuie să îndeplinească următoarele condiții speciale: vârsta limită de 25 de ani, studii juridice superioare și stagiul în profesie **de minimum 5 ani**.

Instanțele judecătorești sunt formate din Tribunalul Suprem care exercită supravegherea tuturor celorlalte instanțe cu jurisdicție generală. Tribunalul Suprem este organul judecătoresc ultim în materie penală, civilă, administrativă etc.

Tribunalul Suprem de Arbitraj este organul judecătoresc suprem cu referire la litigiile economice.

Curtea Constituțională a Federației și-a început efectiv activitatea în octombrie 1991.

Curtea Constituțională este competentă să se pronunțe cu privire la constituționalitatea legilor federale și a actelor normative inferioare legii. Soluționarea neînțelegerilor apărute între autoritățile federale referitoare la competență sau între autoritățile federale și organele subiecților federației (a statelor federale). Curtea emite interpretări ale Constituției Federației și soluționează sesizările persoanelor fizice și juridice referitoare la încălcarea drepturilor și libertăților constituționale.

* *
*

Din analiza efectuată rezultă că în Republica Federativă Rusă există o efectivă separație a funcțiilor etatice – legislativă, executivă și judecătorească – în așa fel încât să se împiedice concentrarea puterii de stat în mâinile unei singure persoane sau la nivelul unei singure autorități.

Din punctul nostru de vedere R.F. Rusă are un regim politic prezidențial. Totuși, noi am optat să analizăm instituțiile politico-juridice ale acestui stat pentru a observa modul de adaptare a fostelor state socialiste la principiile Statului de Drept.

Cu toate că Constituția R.F. Ruse prevede că „Federația Rusă este un stat ... de drept...” suntem înclinați să considerăm că acest stat corespunde din punct de vedere formal criteriilor de determinare a Statului de Drept și că mai are câteva etape de parcurs până când va corespunde și din punct de vedere substanțial criteriilor menționate generic.

Evident, opțiunea Republicii Federative Ruse este de a instaura un **Stat de Drept** democratic și federativ, lucru deplin posibil în condițiile asigurării transparenței activităților organelor de stat și a supunerii tuturor cetățenilor, inclusiv a agenților statului, față de lege.